

Matko Guštin, univ. mag. iur.*

POLOŽAJ DJETETA IZMEĐU PRIMARNE I UDOMITELJSKE OBITELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ

UDK / UDC: 364 : 316.362-053.2-055.52

DOI: 10.31141/zrpf.2025.62.157.463

Pregledni znanstveni rad / Review paper

Primljeno / Received: 9.12.2024.

Svako dijete ima pravo na život u obitelji koja mu pruža sigurnost te poticajne uvjete za rast i razvoj. Kada nepovoljne okolnosti rezultiraju izdvajanjem djeteta iz primarne obitelji, najadekvatniji oblik alternativne skrbi kojim se osigurava obiteljsko okruženje u pravilu je smještaj u udomiteljsku obitelj. Već sama mjera izdvajanja djeteta iz obitelji iziskuje nužnost, što znači da se, sukladno načelu razmjernosti i najblaže intervencije u obiteljski život, ni jednom drugom, blažom mjerom, ne može zaštititi djetetova dobrobit. Smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj podrazumijeva i provođenje odgovarajućih mjera u odnosu na primarnu obitelj, kojom ona postaje aktivni sudionik rješavanja nastalih poteškoća. Time se očituje i uloga socijalnog rada s obitelji kojim se omogućuje djetetov povratak u sigurno obiteljsko okruženje ili posvojenje, kao *ultima ratio*. Udomiteljstvo rezultira djetetovom „podijeljenošću“ između dvije obitelji tako da iz perspektive prava udomitelji ostvaruju svakodnevnu skrb o djetetu, dok roditelji u pravilu ostvaruju roditeljsku skrb u preostalom dijelu, osobne odnose s djetetom, te prije svega, zastupaju dijete. Ta podijeljenost nerijetko rezultira poteškoćama u praksi udomiteljstva. Kako bi se postigao jedan od mogućih ciljeva udomiteljstva – povratak djeteta u primarnu obitelj, hrvatski zakonodavac balansira djetetov položaj između dviju obitelji, vodeći se načelom najboljeg interesa djeteta. Cilj je ovoga rada prikazati položaj djeteta između primarne i udomiteljske obitelji u Republici Hrvatskoj. Autor stoga analizira odredbe Zakona o udomiteljstvu i Obiteljskog zakona, mehanizme socijalnog rada s obitelji, dostupne statističke podatke i izvješća vezane uz udomiteljstvo te značaj posvojenja u slučaju dugotrajnog udomiteljstva. Zaključno, navode se *de lege ferenda* smjernice radi unapređenja udomiteljstva za djecu u Hrvatskoj.

Ključne riječi: *izdvajanje djeteta iz obitelji, udomiteljstvo, djeca, primarna obitelj, povratak djeteta u primarnu obitelj*

* Matko Guštin, univ. mag. iur., asistent na Katedri obiteljskog prava, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Stjepana Radića 13, 31 000 Osijek, e-pošta: mgustin@pravos.hr, ORCID: 0000-0002-4577-0856.

Ovaj je rad financirao Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku internim projektom br. IP-PRAVOS-2 „Pravna zaštita obitelji i ranjivih skupina društva“.

Zahvaljujem izv. prof. dr. sc. Nini Mešl s Fakulteta za socijalni rad Sveučilišta u Ljubljani na komentarima i prijedlozima vezanim uz socijalni rad s obitelji.

1. UVOD

Polazeći od činjenice da je obitelj temeljna društvena jedinica, a djeca ranjiva društvena skupina, nedvojbeno je da obitelj, u pravilu, pruža prijeko potrebnu zaštitu djetetu. Štoviše, dijete se unutar obitelji razvija u fizičkom, emocionalnom, društvenom i svakom drugom smislu. Razvoj djeteta u obitelji ovisi o karakteristikama roditelja i djeteta te o društvenom okruženju.¹ Primarna je odgovornost roditelja podizati dijete, a sukladno načelu najboljeg interesa djeteta, njihove dužnosti svode se na brižno ponašanje prema djetetu, pružanje strukture i vođenja, uvažavanje djeteta kao osobe te njegovo osnaživanje.² No, u određenim slučajevima, obitelj se može susresti s problemima koji obiteljsko okruženje čine nesigurnim za dijete zbog čega je nužno njegovo izdvajanje iz obitelji. Ono se mora temeljiti na najvišim pravnim standardima određenim međunarodnim ugovorima, prvenstveno Konvencijom o pravima djeteta³ (dalje u tekstu: KPD), odnosno standardima uređenima nacionalnim propisima, prije svega Obiteljskim zakonom⁴ (dalje u tekstu: ObZ) te Zakonom o socijalnoj skrbi⁵ (dalje u tekstu: ZSS). Budući da obitelj pruža potrebnu podršku i razvoj djetetu, u slučaju izdvajanja iz obitelji, udomiteljstvo se ističe kao najprikladnija (privremena) opcija i alternativa djetetovu pravu na život u obitelji.

Značaj udomiteljstva u suvremenom društvu očituje se u činjenici da se radi o deinstitutionaliziranom obliku alternativne skrbi⁶ kojim se naglašava važnost pružanja pomoći djetetu i njegovoj primarnoj obitelji sa svrhom povratka djeteta u primarnu obitelj ili posvojenjem kao krajnjim ciljem.⁷ Smještajem u udomiteljsku obitelj, dijete biva pravno i faktički „podijeljeno“ između primarne obitelji s kojom ga i dalje vežu pravne veze i ostvarivanje osobnih odnosa, te udomiteljske obitelji, koja preuzima svakodnevnu skrb o njemu. Pri tome, zakonodavcima je izazovno balansirati pravni položaj djeteta između dvije obitelji te na jednakoj osnovi zaštititi njihova prava.

¹ Brajša-Žganec, A.; Kuterovac Jagodić, G.; Škrabić Aničić, I., *Funkcioniranje obitelji i važnost obitelji za razvoj djece u udomiteljstvu*, u: Brajša Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – priručnik za edukaciju stručnjaka*, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Zagreb 2005., str. 27.

² Pečnik, N., *Suvremeno roditeljstvo i prava djeteta*, u: Hrabar, D. (ur.), *Prava djece: multidisciplinarni pristup* (drugo neizmijenjeno izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 179.

³ Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori br. 15/1990, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 12/1993, 20/1997, 4/1998, 13/1998.

⁴ Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.

⁵ Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine br. 18/2022, 46/2022, 119/2022, 71/2023, 156/2023, 61/2025.

⁶ O tome vidi: Horvat, G., *The role of a family group conference in child foster care from a social work perspective* (Doctoral Dissertation), University of Ljubljana, Faculty of Social Work, Ljubljana 2024., str. 9. Dostupno: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=162370&lang=eng>, 15. studenoga 2024.

⁷ U ovom radu koristi se termin „primarna obitelj“ ukazujući na funkcionalno različite oblike obitelji iz kojih dijete može biti izdvojeno i smješteno u udomiteljsku obitelj, a koje ne počivaju nužno i samo na biološkoj vezi. Tako primarnu obitelj mogu činiti dijete i biološki roditelji, dijete i posvojitelji, dijete i maćeha ili očuh, dijete, biološki roditelj te roditeljev istospolni partner i drugi. Vidi: *Ibid*.

U Republici Hrvatskoj udomiteljstvo je regulirano Zakonom o udomiteljstvu⁸ (dalje u tekstu: ZoU) koji propisuje opće pretpostavke za obavljanje udomiteljstva, pravni položaj udomitelja te prava udomljenog djeteta, odnosno njegov položaj između primarne i udomiteljske obitelji. Osim toga, važno je istaknuti i ZSS kojim se udomiteljstvo određuje kao oblik pružanja socijalne usluge (čl. 236. ZSS-a), odnosno kojim se određuju metode socijalnog rada s obitelji. Premda je udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj regulirano posebnim propisom, uz njega je neizostavna i primjena ObZ-a kojim su propisane pretpostavke za izdvajanje djeteta iz obitelji te sadržaj roditeljske skrbi. Međutim, ObZ se primjenjuje i u kontekstu zaštite prava djeteta te mehanizama povratka djeteta u primarnu obitelj. Radi se o pravu na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom te zastupanju djeteta, koji u ponekim slučajevima mogu otežati djelovanje udomitelja. Uz pravnu regulaciju ove problematike, od osobitog je značaja i socijalni rad s obitelji koji pravnim normama predviđene mehanizme povratka djeteta u primarnu obitelj implementira u praksi. Drugim riječima, socijalni rad s obitelji omogućava u praksi zaštitu temeljnih ljudskih prava i prava djeteta, prije svega, poštovanje prava na obiteljski život.

Cilj je ovoga rada prikazati položaj djeteta između primarne i udomiteljske obitelji u hrvatskom pravnom sustavu. Točnije, prikazuje se položaj djeteta u udomiteljskoj obitelji nakon što je izdvojeno iz primarne obitelji s ciljem ponovnog vraćanja u nju, kada i ako se za to stvore uvjeti ili iznalaženja drugog trajnog rješenja za dijete – posvojenja.

S obzirom na kompleksan položaj djeteta izdvojenog iz primarne obitelji smještenog u udomiteljsku obitelj postavljaju se sljedeća pitanja: kakav je pravni položaj djeteta između primarne i udomiteljske obitelji? Koja su prava roditelja djeteta kako bi se postigao cilj djetetova povratka u primarnu obitelj? Jesu li zakonodavni okvir i praksa udomiteljstva u Republici Hrvatskoj usklađeni u postizanju povratka djeteta u primarnu obitelj kao jednog od ciljeva udomiteljstva? Odgovori na postavljena pitanja nastojat će se postići analizom propisa i dostupne literature, kao i relevantnih izvješća te objavljenih smjernica. Kritički će se analizirati uređenje udomiteljstva i položaj djeteta u pravnim propisima i praksi udomiteljstva u Republici Hrvatskoj.

Rad je koncipiran kroz sedam poglavlja pa u prvom poglavlju autor najprije ukazuje na problematiku izdvajanja djeteta iz obitelji te posljedice koje ono implicira. Nadalje, u drugom poglavlju prikazuje se udomiteljstvo u hrvatskom pravnom sustavu. Radi potpunijeg shvaćanja položaja djeteta između dvije obitelji, u trećem poglavlju analizira se važnost socijalnog rada s obitelji, dok se u četvrtom poglavlju analizira položaj djeteta između udomiteljske i primarne obitelji navodeći prava djeteta, roditelja i udomitelja. U petom poglavlju, autor analizira udomiteljstvo u praksi, dok se u šestom poglavlju prikazuje posvojenje kao trajni oblik alternativne skrbi za dijete te mogući krajnji ishod izdvajanja djeteta iz obitelji. Zaključno se, *de lege ferenda*, navode smjernice za unapređenje sustava udomiteljstva za djecu u Hrvatskoj.

⁸ Zakon o udomiteljstvu, Narodne novine br. 115/2018, 18/2022.

2. IZDVAJANJE DJETETA IZ OBITELJI

Udomiteljstvo kao oblik alternativne skrbi podrazumijeva izdvajanje djeteta iz obitelji.⁹ U tom slučaju, radi se o zadiranju države u obiteljski život te se, sukladno Smjernicama za alternativnu skrb o djeci,¹⁰ radi o mjeri čije trajanje mora biti što kraće i redovito preispitivano (t. 4). Potreba djetetova izdvajanja iz obitelji povezana je s nesigurnošću i ugrozom prava u primarnoj obitelji. Ta nesigurnost može biti uvjetovana ponašanjem roditelja ili skrbnika, kada svojim djelovanjem ugrožavaju djetetov život i zdravlje ili, pak, ponašanjem djeteta koje se svojim ponašanjem dovodi u opasnost.¹¹ KPD jamči djetetu pravo na život u obitelji (čl. 8. st. 1.), na što se posljedično nadovezuje i izdvajanje djeteta iz obitelji kao krajnja mogućnost. Ipak, već KPD postavlja dvije temeljne pretpostavke za izdvajanje djeteta iz obitelji: *i*) da je odluku o tome donijelo nadležno (sudsko) tijelo te *ii*) da je izdvajanje iz obitelji u najboljem interesu djeteta (čl. 9. st. 1.). Izdvajanje djeteta iz obitelji ne pogađa samo dijete, već i roditelje kojima se na taj način ograničava pravo na roditeljsku skrb, pri čemu prednost uvijek imaju prava djece, što se može povezati s njihovom društvenom ranjivošću. Vodeći se presumpcijom da je obiteljski život s roditeljima najbolji interes djeteta, izdvajanje djeteta iz obitelji određuje i postupanje u skladu s društvenim interesom koji treba biti usmjeren očuvanju primarne obitelji.¹² Drugim riječima, dužnost je države pomoći obitelji da riješi problem koji bi doveo do krajnje mjere izdvajanja djeteta iz obitelji, odnosno prethodno poduzeti blažu mjeru uz procjenu kapaciteta roditelja za odgoj te provjeru prikladnosti mjera.¹³

Uz legitimnost i legalnost, izdvajanje djeteta iz obitelji mora biti opravdano relevantnim i dovoljno opravdanim razlozima, pa sama činjenica da bi djetetu bilo bolje u alternativnoj skrbi nije dovoljno snažan argument za takvo postupanje.¹⁴

⁹ O. VanBergeijk, E.; G. McGowan, B., *Children in Foster Care*, u: Gitterman, A. (ur.), *Handbook of Social Work Practice with Vulnerable and Resilient Populations (Second Edition)*, Columbia University Press, New York 2001., str. 400-402.

¹⁰ Smjernice za alternativnu skrb o djeci, Ujedinjeni narodi – Opća skupština, Rezolucija A/RES/64/102, 2010. (izvorno: *Guidelines for the Alternative Care of Children. United Nations – General Assembly*).

Smjernice za alternativnu skrb o djeci svojevrsna su dopuna KPD-a i drugih relevantnih međunarodnih dokumenata usmjerenih zaštiti djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i djeci izloženoj tome riziku. Prije svega, Smjernicama za alternativnu skrb o djeci omogućava se poštovanje djetetova prava na život u obitelji te pružanje pomoći obitelji sa svrhom prevencije izdvajanja djeteta iz obitelji. Zbog toga ove Smjernice, u praktičnom smislu, omogućavaju razvoj odgovarajućih politika te prilagodbu zakonodavstva na nacionalnoj razini. Smjernice za alternativnu skrb o djeci, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH, Zagreb 2010., str. 7., 9. Dostupno: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Smjernice_za_alternativnu_skrb.pdf, 7. svibnja 2025.

¹¹ Radina, A., *Izdvajanje djeteta iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, god. 8, br. poseban broj/2017, str. 93; Kilkelly, U., *The Child and the European Convention on Human Rights*, Routledge, New York 2016., 263, 264.

¹² Rešetar, B.; Grigić, N., *Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (I. dio)*, Pravo i porezi, god. 28, br. 4/2019, str. 81.

¹³ Fenton-Glynn, C., *Children and the European Court of Human Rights*, Oxford University Press, Oxford 2021., str. 317-319.

¹⁴ *Ibid.*, str. 314-315; Kilkelly, U., *op. cit.* u bilj. 11, str. 265.

Europski sud za ljudska prava utvrdio je da je krajnost mjere izdvajanja djeteta iz obitelji opravdana ako postoji stvarna opasnost za dijete.¹⁵ Zbog toga se provodi test nužnosti¹⁶ kojim se sprečava proizvoljno postupanje nadležnih tijela, te se u kontekstu zaštite obiteljskog života ponovno ističe uloga socijalnog rada u osiguranju primjerenog okruženja za dijete i pomoć roditelja u osnaživanju roditeljskih vještina.¹⁷ U tom smislu, negativna je obveza države (odnosno nadležnih tijela) suzdržati se od neopravdanog miješanja u obiteljski život, dok pozitivna obveza označava aktivno poduzimanje radnji usmjerenih zaštiti obiteljskog života.¹⁸ Osim što može utjecati na povredu djetetovih materijalnih i procesnih prava, izdvajanje iz obitelji uzrokuje gubitak djetetova poznatog obiteljskog okruženja te promjenu obiteljske strukture, a dovodi i do prekida emocionalne veze s roditeljima,¹⁹ što, pak, može spriječiti povratak djeteta u primarnu obitelj kao jedan od krajnjih ciljeva udomiteljstva. Ipak, smještaj djeteta u udomiteljstvo ne znači uvijek potpuni prekid emocionalne veze budući da roditelji trebaju ostati uključeni u skrb prema djetetu, osim ako je procijenjeno da je u najboljem interesu djeteta suprotno. Specifičnosti svakog djeteta dodatno ističu važnost individualiziranog pristupa prilikom izdvajanja iz obitelji, kao i prilikom procjene smještaja djeteta, pa se u obzir uzima djetetova osobna, obiteljska i društvena situacija, što posljedično znači bolju procjenu dugoročnog razvoja djeteta te poštovanje načela najboljeg interesa.²⁰

Prema ObZ-u, svrha je izdvajanja djeteta iz obitelji zaštititi djetetov život, zdravlje i razvoj, osigurati primjerenu skrb izvan primarne obitelji te stvoriti uvjete za djetetov povratak u obitelj (ili ga pripremiti za drugi trajni oblik skrbi, kao što je posvojenje) (čl. 129. st. 3. ObZ-a). Samim time, razvidno je kako je temeljna karakteristika izdvajanja djeteta iz obitelji privremenost, odnosno usmjerenost

¹⁵ O stajalištima ESLJP-a vidi: Haase protiv Njemačke, zahtjev br. 11057/02, presuda ESLJP-a od 8. travnja 2004.; Fenton-Glynn, C., *op. cit.* u bilj. 13, str. 309.; Korać Graovac, A., Obiteljskoppravna zaštita osobnih interesa djece prije izdvajanja iz obitelji: prava djece – odgovornosti i prava roditelja, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., , str. 51-52; Article 9: Separation from parents, u: *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child (Fully Revised Third Edition)*, United Nations Children's Fund, Ženeva 2007., str. 127.

¹⁶ Testom nužnosti Europski sud za ljudska prava utvrđuje je li određeno postupanje nadležnih nacionalnih tijela bilo zakonito (utemeljeno na zakonu), legitimno (je li imalo određeni cilj) te je li bilo nužno u demokratskom društvu (jesu li poduzete druge odgovarajuće mjere). Više o tome vidi: Lavrysen, L., *System of Restrictions*, u: van Dijk, P.; van Hoof, F.; van Rijn, A.; Zwaak, L. (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (Fifth Edition), Intersentia, Cambridge – Antwerp – Portland 2018., str. 308-321; Harris, D.; O'Boyle, M.; Bates, E.; Buckley, C., *Law of the European Convention on Human Rights* (Third Edition), Oxford University Press, Oxford 2014., str. 505-520.

¹⁷ Rešetar, B., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga I.)*, Organizator d.o.o., Zagreb 2022., str. 554, 557.

¹⁸ Batistić Kos, V., *Pozitivne obveze prema Europskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Narodne novine, Zagreb 2012., str. 207.

¹⁹ M. Maaskant, A.; B. van Rooij, F.; M. W. Bos H.; M. A. Hermanns, J., *The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child's perspective*, *Journal of Social Work Practice*, god. 30, br. 4/2016, str. 380-381. DOI: <https://doi.org/10.1080/02650533.2015.1092952>; Article 9: Separation from parents, *op. cit.* u bilj. 15, str. 122.

²⁰ Article 9: Separation from parents, *op. cit.* u bilj. 15, str. 127.

povratku djeteta u primarnu obitelj kada i ako se za to stvore uvjeti. Tako, npr. jedan od slučajeva kada je teško očekivati da će se dijete vratiti u primarnu obitelj vezuje se uz zlostavljanje djeteta u obitelji, s obzirom na to da nerijetko roditelj zlostavljač poriče odgovornost za zlostavljanje, odbacuje ili okrivljuje dijete za zlostavljanje, roditelj zanemaruje djetetove potrebe staviti na prvo mjesto, roditelji imaju druge poteškoće (ovisnosti) kao što su alkohol ili psihijatrijske poteškoće i slično.²¹ Sukladno odredbama ObZ-a, uočavaju se karakteristike mjere izdvajanja djeteta iz obitelji. Tako se izdvajanju djeteta iz obitelji pristupa samo ako ni jednom blažom mjerom nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta, što je zapravo opća pretpostavka njezina određivanja. U ovom slučaju, dobrobit djeteta jest očuvanje primarne obitelji, odnosno, cilj je dobrobiti djeteta osnažiti i podržati primarnu obitelj kad god je to moguće i u najboljem interesu djeteta.²²

Govoreći o trajanju djetetove izdvojenosti iz obitelji, ta mjera ne smije trajati dulje nego je to potrebno radi zaštite prava i dobrobiti djeteta. Kako je svrha izdvajanja djeteta iz obitelji, između ostaloga, omogućiti povratak djeteta u primarnu obitelj, potrebno je njezino redovito preispitivanje budući da protek vremena može rezultirati povredom prava na poštovanje obiteljskog života, odnosno ranije utvrđene činjenice više ne moraju biti relevantne.²³ Istovremeno, roditelji imaju pravo na pomoć i potporu kako bi se uklonili uzroci izdvajanja djeteta iz obitelji (čl. 129. st. 1., 4. i 5. ObZ-a). Sve navedeno odražava djelovanje u skladu s načelom razmjerne i najblaže intervencije u obiteljski život koje su prihvatljive samo ako su nužne te se njihova svrha ne može postići poduzimanjem blažih mjera, uključujući i preventivnu pomoć obitelji (čl. 7. ObZ-a). Europski sud za ljudska prava mjeru izdvajanja djeteta iz obitelji smatra nužnom u slučaju kada postoji prethodni neuspjeh preventivne mjere te u slučaju kada sama mjera izdvajanja djeteta iz obitelji služi stabilizaciji situacije u odnosu na roditelje,²⁴ što bi se odnosilo i npr. na unapređenje određenih vještina ili stila života. Stoga su nadležna tijela dužna dubinski ispitati obiteljsku situaciju, uzimajući u obzir emocionalne, psihološke, materijalne, medicinske i druge čimbenike.²⁵

Izdvajanje djeteta iz obitelji i njegov smještaj u udomiteljsku obitelj nužno je promatrati iz dva aspekta. S jedne strane, djetetu se jamči sigurnost povjeravanjem drugoj obitelji, ujedno i kontinuitet obiteljskog okruženja, dok se s druge, pak, strane nadležna tijela obvezuju poduzeti odgovarajuće mjere sa svrhom povratka djeteta u primarnu obitelj, ako je to moguće i u skladu s najboljim interesom djeteta. Osim

²¹ Sladović Franz, B.; Ajduković, M., *Skrb za djecu čiji je razvoj ugrožen u obitelji*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 86.

²² Constable, R.; B. Lee, D., *Social Work with Families: Content and Process* (Second Edition), Oxford University Press, New York 2016., str. 265.

²³ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 559.; Kilkelly, U., *Protecting children's rights under the ECHR: the role of positive obligations*, Northern Ireland Legal Quarterly, god. 61, br. 3/2010, str. 257.

²⁴ Radina, A., *op. cit.* u bilj. 11, str. 103.

²⁵ Naltakyan protiv Rusije, zahtjev br. 54366/08, presuda ESLJP-a od 20. travnja 2021., § 178.

toga, radi se o mjeri koja implicira ne samo pravne, već i psihološke posljedice za dijete, što u potpunosti opravdava stroge kriterije (prethodnog) postupanja.

3. UDOMITELJSTVO U HRVATSKOM PRAVNOM SUSTAVU

Temelj zakonodavnog uređenja udomiteljstva proizlazi iz Ustava Republike Hrvatske²⁶ kojim se određuje dužnost države štititi djecu i mladež promičući ostvarivanje njihova prava na dostojan život, kao i odredba prema kojoj država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se roditelji ne brinu (čl. 63. i čl. 64. st. 5.). Osim toga, Republika Hrvatska potpisnica je niza međunarodnih ugovora koji čine međunarodnopravni temelj regulacije ove problematike, ujedno i obvezu implementacije njihovih odredbi u nacionalno zakonodavstvo. Pri tome se ističe KPD (osobito načelo najboljeg interesa djeteta, odredbe o izdvajanju djeteta iz obitelji, zaštita djeteta kroz alternativne oblike skrbi i drugo), na razini Vijeća Europe (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁷ (čl. 8.) (dalje u tekstu: EKLJP), a na razini Europske unije Povelja Europske unije o temeljnim pravima²⁸ (čl. 7.) koje proklamiraju pravo na poštovanje obiteljskog života.

Prema hrvatskom zakonodavstvu, svrha je udomiteljstva osigurati skrb i potporu korisniku u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju u skladu s njegovim individualnim planom promjene (čl. 2. ZoU-a). Prema Smjernicama za alternativnu skrb o djeci (t. 29. c. ii.) udomiteljstvo je definirano kao oblik skrbi u kojoj se dijete smješta u obiteljsko okruženje, odnosno obitelj koja nije njegova vlastita, a koja je odabrana, kvalificirana, odobrena te nadzirana od strane nadležnih službi socijalne skrbi. Time se promiče djetetova dobrobit koja uključuje razumijevanje potreba određenog djeteta, važnost obitelji za djetetov razvoj te stvaranje uvjeta da kvaliteta djetetova života doprinese odgovarajućim ishodima njegovu kasnijem životu.²⁹ Korisnik udomiteljstva može biti dijete, odnosno mlađa punoljetna osoba ili odrasla osoba (čl. 9. t. 4. ZoU-a), no za potrebe ovog rada fokus je na položaju djeteta u udomiteljskoj obitelji. Kako navodi Sladović Franz, u praksi se smještaj u alternativnu skrb (što uključuje i udomiteljstvo) vezuje uz djecu bez roditelja, djecu roditelja koji zanemaruju svoja roditeljska prava i dužnosti ili su privremeno nesposobni brinuti o djeci, zlostavljanu djecu, djecu i mlade punoljetnike s problemima u ponašanju te djecu s teškoćama u razvoju.³⁰ Analizirajući podatke

²⁶ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.

²⁷ (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010, 13/2017.

²⁸ Službeni list Europske unije, C 202/389 od 7. lipnja 2016.

²⁹ Aldgate, J., *Safeguarding and Promoting the Welfare of Children in Need Living with their Families*, u: Cull, L.-A.; Roche, J. (ur.), *The Law and Social Work: Contemporary Issues for Practice*, The Open University, New York 2001., str. 36.

³⁰ Sladović Franz, B., *Djeca u alternativnoj skrbi*, u: Hrabar, D. (ur.), *Prava djece: multidisciplinarni pristup* (drugo neizmijenjeno izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 227-228.

o kategoriji djece u udomiteljskim obiteljima u Republici Hrvatskoj od 2015. do 2022. godine, najveći je broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djece bez roditelja, odnosno djece napuštene od roditelja te djece čiji su roditelji spriječeni brinuti o njima uslijed teške bolesti ili smrti. Međutim, znatno je manji broj djece s problemima u ponašanju smještene u udomiteljskim obiteljima, kao i zbog obiteljskog nasilja, socijalne ugroženosti te HIV-pozitivne djece.³¹

U odnosu na institucionalni oblik skrbi koji ostavlja dalekosežne posljedice za dijete, udomiteljstvo je prikladnija mjera (za neku djecu) kojom se osigurava obiteljsko okruženje te stvara socijalna mreža djeteta.³² Za razliku od institucionalnog smještaja, udomiteljstvo doprinosi mogućnosti osobe da se zauzme za sebe, donosi odluke o vlastitom životu te osobnom razvoju u obiteljskom okruženju.³³ Budući da je udomiteljstvo alternativa djetetovu životu u primarnoj obitelji, time se sužava, ali ne prestaje djetetovo pravo na obiteljski život, što zapravo čini preduvjet njegova odrastanja te sretnog i stabilnog okruženja.³⁴ Prema tome, kada država preventivnim mjerama ne može osigurati odgovarajuće obiteljsko okruženje, dijete se smješta u alternativno obiteljsko okruženje kojim se prevenira ugrožavanje djetetova života, odnosno osigurava stalnost u odgoju, uz prilagođenost njegovim kulturnim potrebama.³⁵ Stoga, pri odabiru smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj potrebno se voditi načelima o nerazdvajanju braće i sestara, ravnopravnosti djeteta u udomiteljskoj obitelji, održavanju stabilnosti obiteljskih i drugih socijalnih veza, pružanju usluga u lokalnoj zajednici te zabrani svakog oblika diskriminacije djeteta u udomiteljskoj obitelji (čl. 4-8. ZoU-a). Time se ujedno potvrđuje i tvrdnja prema kojoj udomiteljstvo treba oponašati obiteljsko okruženje s krajnjom svrhom postizanja (pozitivnih) promjena u primarnoj obitelji.³⁶ Ipak, ono što razlikuje udomiteljsku od primarne obitelji u pravnom smislu jest postojanje zadanih okvira

³¹ Podaci o udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj preuzeti su iz Godišnjih statističkih izvješća o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2022. godine sa službene mrežne stranice Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (dalje u tekstu: MROSP). Statistička izvješća dostupna su na sljedećem linku: <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/4165>, 27. studenoga 2024.

³² Sovar, I., *Institucionalizacija i deinstitutionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*, Ljetopis socijalnog rada, god. 22, br. 2/2015, str. 317-322. DOI: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v22i2.36>; Bartoluci, M., *Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a*, Pravnik, god. 47, br. 1/2014, str. 30.; Čop, M.; Svalina, I., *Obiteljskopравни aspekt izdvajanja djeteta iz obitelji*, Pravnik, god. 48, br. 98/2015, str. 145.

³³ Horvat, G., *The importance of formal and informal support networks for foster parents in establishing the normalisation of children's life: the case of Croatia*, Socialno delo, god. 62, br. 4/2023, str. 262.

³⁴ Hrabar, D., *Pravo djeteta na obiteljski život*, Dijete i društvo, god. 7, br. 2/2005, str. 387.

³⁵ Cantwell, N.; Holzscheiter, A., *Article 20: Children Deprived of Their Family Environment*, u: Alen, A.; Vande Lanotte, J.; Verhellen, E.; Ang, F.; Berghmans, E.; Verheyde, M. (ur.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2008., str. 8.

³⁶ Hrabar, D., *Posvojenje i udomiteljstvo pred izazovima za bolju budućnost nezbrinute djece*, u: Tradicionalno XXXVI. savjetovanje: aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse. Godišnjak 28, Organizator d.o.o., Zagreb 2021., str. 19, 21.

u kojima obavlja svoje funkcije³⁷ (npr. intenzivniji nadzor, naglasak na edukacije, podnošenje odgovarajućih izvješća, učestalija komunikacija s nadležnim tijelima socijalne skrbi i slično). Međutim, ne treba zanemariti ni činjenicu da roditelji također djeluju po zadanim pravnim okvirima budući da su sadržaji roditeljske skrbi uređeni ObZ-om. U prosjeku, godišnje je (analizirajući podatke za razdoblje od 2015. do 2022. godine) u Republici Hrvatskoj oko dvije tisuće djece smješteno u udomiteljske obitelji, što ukazuje na svojevrsnu konstantu (Tablica 1.).

Tablica 1. Broj djece u udomiteljskim obiteljima od 2015. do 2022. godine
(s posljednjim danom godine)

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Broj djece u udomiteljskim obiteljima	2218	2342	2190	2276	2241	2271	1980	2060

Izvor: MROSP, 2016. – 2023.

Kako bi udomiteljstvo, kao oblik alternativne skrbi u što većoj mjeri oponašalo obiteljsko okruženje, između djeteta i udomitelja mora postojati najmanja dobna razlika od 18 godina (izuzev srodničkog udomiteljstva). Samim time, broj udomljene djece u jednoj udomiteljskoj obitelji ne smije biti veći od troje, pri čemu postoje i određene iznimke (čl. 21. i 23. ZoU-a). Kompleksnost udomiteljstva djeluje dvosmjerno – s jedne strane, kako bi se djetetu osigurala sigurnost i adekvatna skrb izvan primarne obitelji, udomiteljske obitelji moraju zadovoljavati određene kriterije (čl. 1418. ZoU-a), dok s druge strane, udomitelji imaju pravo na pomoć i potporu nadležnih socijalnih službi. U konačnici, nadležna tijela socijalne skrbi izdaju i dozvolu za obavljanje udomiteljstva te vode odgovarajuće registre.³⁸ Postavljanje strogih kriterija u odnosu na udomitelje povezuje se s potrebom osiguranja sigurnog odnosa s udomiteljem koji djetetu treba biti stalno dostupan i osjetljiv na djetetove potrebe.³⁹

Pravni temelj smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj mogu biti ObZ ili ZSS. Prema ObZ-u, dijete se može smjestiti u udomiteljsku obitelj prilikom određivanja žurne mjere izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, mjere privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi te povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi

³⁷ Brajša-Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G.; Šumelj, Đ.; Žic-Grgat, B., *Potrebe i uloge djece, udomiteljske i biološke obitelji te stručnjaka u procesu udomljenja*, u: Brajša Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – priručnik za edukaciju stručnjaka*. Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Zagreb 2005., str. 152.

³⁸ Sladović Franz, B., *op. cit.* u bilj. 30, str. 231; Hrabar, D., *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, Narodne novine, Zagreb 2019., str. 218.

³⁹ Sladović Franz, B., *op. cit.* u bilj. 30, str. 234.

socijalne skrbi.⁴⁰ U tom slučaju, može biti riječ o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, koja su napuštena, čiji su roditelji spriječeni brinuti o njima, odnosno koje roditelji zlostavljaju ili zanemaruju i slično. Također, u tom je slučaju rjeđa suradnja roditelja i udomitelja, a dijete upoznaje udomitelje tek danom smještaja u udomiteljsku obitelj.⁴¹ S druge, pak, strane, kada se dijete smješta u udomiteljsku obitelj temeljem ZSS-a, kojim je udomiteljstvo izrijeком određeno kao socijalna usluga (čl. 236. st. 1.), često se radi o neprikladnim materijalnim uvjetima u kojima dijete živi ili drugim okolnostima koje privremeno sprečavaju roditelje brinuti o svome djetetu.⁴² Naravno, siromaštvo ne smije biti razlog za izdvajanje djeteta iz obitelji (t. 15. Smjernica za alternativnu skrb o djeci), no sukladno definiciji socijalne usluge, radi se o aktivnosti kojom se nastoji riješiti problem, odnosno poteškoće u obitelji te poboljšati njihov život (čl. 70. i 236. ZSS-a). Ako se dijete smješta u udomiteljsku obitelj temeljem ZSS-a, tada je moguće i ranije upoznavanje djeteta s udomiteljima, što podrazumijeva podršku nadležnih tijela socijalne skrbi, kao i u slučaju smještaja u udomiteljsku obitelj temeljem odredbi ObZ-a.⁴³ U Republici Hrvatskoj, godišnje se više od 50 % djece smješta u udomiteljske obitelji temeljem ObZ-a.⁴⁴

Zakonodavna regulacija udomiteljstva u Republici Hrvatskoj postavlja temelje za dosljedno osiguranje (privremenog) obiteljskog okruženja za dijete kada ne može ostati u svojoj primarnoj obitelji. Međutim, uzimajući u obzir razloge zbog kojih se dijete smješta u udomiteljsku obitelj, više pozornosti potrebno je posvetiti prethodnom radu s obitelji prije nego, a posebno kada problem doista nastane, čime bi se spriječilo i smještanje djeteta u udomiteljsku obitelj.

4. ZNAČAJ SOCIJALNOG RADA S OBITELJI U KONTEKSTU UDOMITELJSTVA DJECE

Dok se pravnim normama postavlja temeljni okvir zaštite prava djeteta, roditelja i udomitelja, socijalni rad s obitelji osigurava zaštitu navedenih prava u praktičnom smislu. Štoviše, značaj socijalnog rada s obitelji potrebno je promatrati iz preventivnog aspekta sprečavanja izdvajanja djeteta iz obitelji uopće, odnosno kroz provedbu sveobuhvatne procjene, zaštitom prava djeteta, pronalaskom odgovarajućeg oblika smještaja, održavanja osobnih odnosa kada je dijete izdvojeno iz obitelji, kao i pružanjem podrške udomiteljima tijekom skrbi za dijete. Iz toga proizlazi važnost pravovremene intervencije u obitelj koja utječe na povećanje osobnih snaga, socijalne podrške te resursa okruženja, kao i sveobuhvatne strategije

⁴⁰ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 574, 575.

⁴¹ Laklija, M.; Brkić, I., *Proces uparivanja i pripreme udomitelja i djeteta na smještaj – u koju udomiteljsku obitelj smjestiti dijete?*, Ljetopis socijalnog rada, god. 29, br. 2/2022, str. 234. DOI: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v29i2.442>.

⁴² Hrabar, D., *op. cit.* u bilj. 36, str. 22.; Bartoluci, M., *op. cit.* u bilj. 32, str. 59.

⁴³ Laklija, M.; Brkić, I., *loc. cit.* u bilj. 41.

⁴⁴ Statistička izvješća MROSP-a, *loc. cit.* u bilj. 31.

podrške obitelji.⁴⁵ U slučaju ugroze djetetove sigurnosti u obitelji, koja može voditi k njegovu smještaju u udomiteljsku obitelj, profesionalno postupanje mora se temeljiti na odgovarajućoj procjeni ugroze, planiranju intervencije prema djetetu i roditeljima te praćenju ishoda intervencije i djetetove sigurnosti.⁴⁶ Posebno se ističe važnost transparentnosti i osviještenosti, što bi značilo da stručni djelatnici moraju jasno komunicirati s članovima obitelji te dovesti obitelj do faze samoispitivanja i traženja odgovora na probleme.⁴⁷ Temeljni kriterij izdvajanja djeteta iz obitelji povezan je s djetetovom sigurnošću u obitelji. Za razliku od tradicionalnog pristupa koji je rezultirao izdvajanjem iz obitelji, suvremeni pristup polazi od činjenice da je postizanje sigurnosti za dijete u određenim slučajevima moguće i unutar obitelji. Odluka o sigurnosti djeteta donosi se temeljem pokazatelja prijetnje životu djeteta, zaštitnim sposobnostima te djetetovoj ranjivosti.⁴⁸ Radi shvaćanja važnosti obiteljskog okruženja za dijete, a samim time i prava svih sudionika udomiteljstva, u nastavku se prikazuje važnost udomiteljstva iz aspekta socijalnog rada.

Prva faza socijalnog rada s obitelji odnosila bi se na razdoblje prije smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj, u kojoj se pruža podrška obitelji s krajnjom svrhom sprečavanja djetetova izdvajanja iz obitelji. U ovoj fazi potrebno je jačati sposobnost članova obitelji, prepoznati svakog člana obitelji kao osobu koja ima svoje specifične potrebe, odnosno pristupiti obitelji kroz jačanje zajedničkih potreba i snaga.⁴⁹ Podrška obitelji temelji se na sveobuhvatnoj procjeni, holističkom pristupu, kvalificiranom osoblju i profesionalnom radu, partnerstvu s roditeljima, angažmanu s djecom te raznim drugim intervencijama.⁵⁰ Sveobuhvatna obiteljska procjena osnova je za donošenje odluke, a provode je, u pravilu, socijalni radnici.⁵¹ Zbog toga je najprikladniji oblik podrške na sekundarnoj razini kada se u ranoj fazi identificiraju problemi u životima djece i obitelji, pomažući obitelji da se nosi

⁴⁵ Ajduković, M., *Rane intervencije i ostale intervencije u zajednici kao podrška roditeljima pod rizikom*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 59, 65-66.

⁴⁶ Laklija, M.; Ajduković, M.; Deklman, A., *Supervizija voditelja mjere stručne pomoći roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta – pogled iz triju perspektiva*, Ljetopis socijalnog rada, god. 27, br. 1/2020, str. 84.

⁴⁷ Čačinović Vogrinčić, G., *Social Work with Families: the Theory and Practice of Co-Creating Processes of Support and Help*, u: Mešl, N.; Kodele, T. (ur.), *Co-creating Processes of Help: Collaboration with Families in the Community*, Faculty of Social Work, University of Ljubljana, Ljubljana 2016., str. 34.

⁴⁸ Sladović Franz, B., *Koncept sigurnosti kao temelj svih intervencija u zaštiti djece*, u: Ajduković, M. (ur.), *Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta: Priručnik za socijalne radnike, druge stručnjake i suradnike centara za socijalnu skrb*, Društvo za psihološku pomoć, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2015., str. 52, 56.

⁴⁹ Morris, K., *Family support: policies for practice*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 19.

⁵⁰ McLeod, A., *What research findings tell social workers about family support?*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 67-69.; Frost, N.; Dolan, P., *The theoretical foundations of family support work*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 44.

⁵¹ Sladović Franz, B., *Sveobuhvatna obiteljsko procjenjivanje u socijalnoj skrbi za djecu*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 93, 94.

s problemima ili postanu otporni na njih, čime obitelj postaje partner u razvoju socijalno održivih građana.⁵²

Prije nego li se dijete povjeri udomiteljskoj obitelji, obiteljskom intervencijom potrebno je utvrditi: *i*) je li u djetetovu najboljem interesu da ostane u primarnoj obitelji te se kroz pomoć stručnih službi osigura potrebna promjena ili je *ii*) izdvajanje iz obitelji ipak prikladnija mjera. Radi se o tzv. trokutu procjenjivanja djetetovih razvojnih potreba, roditeljskih sposobnosti te obiteljskih i okolinskih čimbenika.⁵³ Kada se djetetov smještaj u udomiteljsku obitelj pokaže opravdanim, nizom intervencija važno je isplanirati udomiteljski smještaj, odnosno, potrebno je uskladiti obilježja djeteta i udomitelja.⁵⁴ Zbog toga, socijalni radnik treba poznavati te primjenjivati pravne i institucionalne oblike pomoći,⁵⁵ budući da udomiteljstvo ne mora biti jedina primjenjiva opcija. To ujedno ukazuje i na povezanost prava i socijalnog rada kroz sljedeće segmente – pravo daje „mandat“ za djelovanje socijalnih radnika (diskrecijskim ovlastima), a poznavanje propisa temelj je dobre prakse te omogućava shvaćanje pravne odgovornosti.⁵⁶ Ključno je osigurati rad s obitelji na način da se njime očuva (primarna) obitelj, odnosno spriječiti izdvajanje djeteta iz obitelji uopće, što se postiže radom na problemu čim se on pojavi te intenzivnim kriznim uslugama kojima se nastoje stabilizirati obiteljski odnosi.⁵⁷ Radilo bi se o modelu „podrške obitelji“, premda je u praksi prisutna integracija ovog modela s modelom „spašavanja djece“. Ključni kriterij postupanja uvijek mora biti najbolji interes djeteta određen čl. 3 KPD-a.⁵⁸ Time se potvrđuje primjena temeljnih etičkih načela socijalnog rada prema kojima je potrebno raditi na afirmaciji i ostvarivanju ljudskih prava svih osoba te izbjegavanju onih radnji koje bi ograničile, uskratile ili povrijedile ljudska prava bilo koje osobe.⁵⁹

⁵² Frost, N.; Dolan, P., *op. cit.* u bilj. 50, str. 46.; Morris, K., *op. cit.* u bilj. 49, str. 17.

⁵³ Sladović Franz, B.; Ajduković, M., *op. cit.* u bilj. 21, str. 85., 88.

⁵⁴ Laklija, M., *Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva*, Revija za socijalnu politiku, god. 18, br. 3/2011, str. 297., 304.

⁵⁵ Čačinović Vogrinčič, G.; Mešl, N., *Socijalno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana 2019., str. 58, 141, 150-151.

⁵⁶ Roche, J., *Social Work Values and the Law*, u: Cull, L.-A. & Roche, J. (ur.), *The Law and Social Work: Contemporary Issues for Practice*, The Open University, New York 2001., str. 11-12.

⁵⁷ Constable, R.; B. Lee, D., *op. cit.* u bilj. 22, str. 265.

⁵⁸ Ajduković, M., *op. cit.* u bilj. 45, str. 74.

Čl. 3. KPD-a: „1. U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta. 2. Države stranke obvezuju se da će odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama djetetu osigurati zaštitu i skrb kakva je prijeko potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su za nj zakonski odgovorne. 3. Države stranke osigurat će da službe i ustanove odgovorne za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da svoje djelovanje usklade sa standardima nadležnih vlasti, osobito glede pitanja sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja.“

⁵⁹ Ife, J., *Human Rights and Social Work: Towards rights-based practice* (Third edition), Cambridge University Press, Cambridge 2012., str. 175.

U kontekstu socijalnog rada s obitelji glede udomiteljstva, poduzimaju se sve radnje kako bi se zaštitilo pravo na obiteljski život. Dakle, poduzimaju se proaktivne, a ne ograničavajuće mjere, ako je to moguće.

Druga faza socijalnog rada s obitelji u kontekstu udomiteljstva obuhvaćala bi, pak, rad s obitelji kada je dijete smješteno u udomiteljsku obitelj. Naime, u određenim slučajevima, nedostatak roditeljskih kompetencija ili problemi na strani djeteta, dovode do potrebe za njegovim povjeravanjem udomiteljskoj obitelji koja preuzima svakodnevnu skrb o djetetu. Time se nastoje „kompenzirati“ ranija nepovoljna iskustva te pružiti djetetu uvjete za daljnji razvoj.⁶⁰ Ipak, ne treba zanemariti ni druge okolnosti koje uvjetuju povjeravanje djeteta udomiteljskoj obitelji, kao što su nasilje ili drugi oblici ugroze djetetovih prava. Promjena (izvornog) obiteljskog okruženja utječe na ranjivost djece koja gubitkom obiteljske privrženosti i identiteta, zajedno s nestabilnostima i poremećajima, može omesti daljnji fizički, intelektualni i emocionalni razvoj.⁶¹ U odnosu na dijete i zaštitu njegovih prava, socijalni radnici u svojem radu trebaju prepoznati „dijete u sebi“, slušati glas djeteta, (aktivno) raditi s djecom i obitelji te spoznati moći članova obitelji.⁶² Smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj ne rezultira zanemarivanjem primarne obitelji, već, štoviše, ono podrazumijeva aktivni socijalni rad s njezinim članovima koji trebaju doprinijeti konačnom rješenju problema.⁶³ S obzirom na to da je svrha udomiteljstva zaštita prava i interesa djeteta, socijalni rad u odnosu na dijete usmjeren je prevladavanju trauma i oporavku od teških iskustava, kao i prevladavanju bolesti i tuge.⁶⁴

Kada dođe do intervencije u obitelji zbog ugroze djeteta, njezini su ciljevi zaštititi dijete, stvoriti uvjete za njegov optimalan psihosocijalni razvoj, promijeniti ponašanje članova obitelji te stvoriti mrežu stručnjaka koji će timski raditi na planiranju i provođenju intervencije.⁶⁵ Drugim riječima, zadatak socijalnog rada u kontekstu udomiteljstva jest pružiti pomoć svakom od sudionika tog kompleksnog procesa.⁶⁶ Uspješnost udomiteljstva i postizanje njegove svrhe ovisi o odnosu dijete – udomitelj, odnosno dijete – udomitelj – primarna obitelj.⁶⁷ Upravo je odnos udomiteljske i primarne obitelji, koje „okružuju“ dijete, pretpostavka uspješnosti udomiteljstva. Članovi obiju obitelji moraju se susretati jedni s drugim kroz posjete djetetu, pri čemu slaganje obiju obitelji dovodi do manje negodovanja kada roditelji uvide da dijete može imati dobar život kod udomitelja.⁶⁸ Kao primjer dobre prakse, ističe se primjena individualnih projektnih skupina koje karakterizira suradnja primarne obitelji, udomiteljske obitelji, stručnjaka iz sustava socijalne skrbi te

⁶⁰ Keresteš, G.; Brajša-Žganec, A.; Žic Grgat, B., *Razvoj i potrebe djeteta u kontekstu udomiteljstva*, u: Brajša Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – priručnik za edukaciju stručnjaka*, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Zagreb 2005., str. 47.

⁶¹ Article 20: Separation from parents, u: Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child (Fully Revised Third Edition), United Nations Children's Fund, Ženeva 2007., str. 280.

⁶² Smeeton, J., *Child protection social work in practice*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 155-156.

⁶³ Čačinović Vogrinčić, G.; Mešl, N., *op. cit.* u bilj. 55, str. 28., 38.

⁶⁴ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 572.

⁶⁵ Sladović Franz, B.; Ajduković, M., *op. cit.* u bilj. 21, str. 85.

⁶⁶ Rešetar, B., *loc. cit.* u bilj. 64.

⁶⁷ Laklija, M., *op. cit.* u bilj. 54, str. 304.

⁶⁸ Sandberg, K., *Alternative Care and Children's Rights*, u: Kilkelly, U.; Liefwaard, T. (ur.), *International Human Rights of Children*, Springer, Singapore 2018., str. 205.

udomljenog djeteta.^{69 70} Iz toga proizlazi i odlika suvremenog socijalnog rada s obitelji koji je usmjeren aktivaciji svih raspoloživih resursa, što treba rezultirati rješanjem problema koji su u ovom slučaju rezultirali smještajem djeteta u udomiteljsku obitelj.

Primjenom metoda socijalnog rada omogućava se zaštita temeljnih ljudskih prava, čija se učinkovitost u praksi uvelike veže uz nastojanja države za zaštitom obitelji. U tom smislu opravdano se koncept podrške obitelji (engl. *Family Support*) ističe kao pravo djeteta kojim se jača sposobnost obitelji u skrbi za dijete, a u krajnjem slučaju osigurava se i pravo djeteta na život u obitelji kroz udomiteljstvo kao oblik alternativne skrbi.⁷¹ Stoga je svrha socijalnog rada u ovom kontekstu osigurati dugoročnu stabilnost i sigurnost djeteta.

5. PRAVA DJETETA, RODITELJA I UDOMITELJA

Imanentno obilježje udomiteljstva jest djetetova pripadnost dvjema obiteljima. Udomiteljska obitelj tako ostvaruje svakodnevnu skrb o djetetu, dok primarna obitelj, odnosno roditelji, ostvaruje sve ostale sadržaje roditeljske skrbi (osim ako sudskom odlukom nije drugačije određeno). Premda djetetova pripadnost dvjema obiteljima ima određene pravne implikacije, potrebno je uzeti u obzir i utjecaj na njegov razvoj. „Dvostruka“ obitelj dovodi do dva psihološka koncepta u vezi s djetetom – spajanja i lojalnosti, pri čemu su neka istraživanja pokazala da djeca više vjeruju udomiteljima, premda ranija, nepovoljna iskustva otežavaju stvaranje privrženosti.⁷² Međutim, za djecu je bitno postojanje stabilnog odnosa između primarne i udomiteljske obitelji jer se u protivnom narušavaju stabilnost i kvaliteta smještaja, što posljedično može voditi k promjeni djetetova smještaja u drugu udomiteljsku obitelj te anksioznosti.⁷³ Kako je utvrdila i sudska praksa Europskog suda za ljudska prava, neizvjesnost djeteta ostaje li u udomiteljskoj obitelji ili se vraća u primarnu obitelj, može dovesti do mentalne neuravnoteženosti. Isto bi vrijedilo i u slučaju premještanja u drugu

⁶⁹ Horvat, G., *op. cit.* u bilj. 33, str. 261; Čačinović Vogrinčić, G.; Mešl, N., *op. cit.* u bilj. 55, str. 141.

⁷⁰ Kroz individualne projektne skupine u socijalnom radu pruža se pomoć pojedincima uslijed određenih teškoća. Na taj način socijalni radnici, u suradnji s korisnicima (na primjeru udomiteljstva kako je u tekstu navedeno) kroz „projekt“ postavljaju određene zadatke te njihovim izvršavanjem nastoje doći do promjene, odnosno rješenja nastalog problema. Individualne projektne skupine polaze od činjenice da socijalni radnici rješavaju specifične probleme (specifičnih pojedinaca), čija se rješenja ne mogu (uvijek) ponuditi kroz uobičajene i poznate obrasce. Čačinović Vogrinčić, G.; Mešl, N., *op. cit.* u bilj. 55, str. 141; Čačinović Vogrinčić, G., *op. cit.* u bilj. 47, str. 29, 30.

⁷¹ O tome vidi više: Dolan, P.; Zegarac, N.; Arsic, J., *Family Support as a right of the child*, Social Work and Social Sciences Review, god. 21, br. 2/2020, str. 8-26.

⁷² M. Maaskant, A. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 18, str. 380-381., 387; Keresteš, G.; Brajša-Žganec, A.; Žic Grgat, B., *op. cit.* u bilj. 60, str. 57.

⁷³ Chateaufneuf, D.; Turcotte, D.; Drapeau, S., *The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors*, Child&Family Social Work, god. 23, br. 1/2018, str. 71, 72. DOI: <https://doi.org/10.1111/cfs.12385>.

udomiteljsku obitelj.⁷⁴ Usprkos zanemarivanju, zlostavljanju ili drugom obliku povrede djetetovih prava, ono u pravilu ostaje privrženo svojim roditeljima pa je važno omogućiti održavanje kontakata između roditelja i djeteta, što je također uvjetovano najboljim interesom djeteta. To zapravo i dovodi do različitih nastojanja i interesa primarne i udomiteljske obitelji pa se tako roditelji pribojavaju gubitka djeteta ili, pak, izostanka kontakta s njime, dok udomitelji djetetove roditelje smatraju odgovornima za izdvajanje i smještaj u udomiteljstvo. Samim time, od osobitog je značaja i uloga stručnjaka – socijalnih radnika, psihologa, pravnika, kao i drugih stručnjaka iz nadležnih tijela socijalne skrbi,⁷⁵ što ukazuje na multidisciplinarni pristup ovoj problematici, sukladno Smjernicama za alternativnu skrb o djeci (t. 57.). S gledišta postizanja povratka djeteta u primarnu obitelj kao jednog od ciljeva udomiteljstva, u nastavku se analiziraju prava udomljenog djeteta, udomitelja te roditelja u hrvatskom zakonodavstvu.

5.1. Prava djeteta smještenog u udomiteljsku obitelj

Prava djeteta smještenog u udomiteljsku obitelj prema hrvatskom zakonodavstvu mogu se podijeliti u tri kategorije: *i*) prava koja se odnose isključivo na dijete, *ii*) prava djeteta u odnosu na udomiteljsku obitelj te *iii*) prava djeteta u odnosu na primarnu obitelj. Ovakva klasifikacija prava udomljenog djeteta ukazuje na dva paralelna odnosa. S jedne strane, djetetu se dodjeljuje punopravni status pravnog subjekta, dok su s druge strane njegova prava usko vezana uz odgovornosti, prava i dužnosti roditelja.⁷⁶

Govoreći o pravima koja se odnose isključivo na dijete, ono ima pravo: sukladno dobi biti pripremljeno za smještaj kod udomitelja; na osobitu pozornost u osiguranju kontinuiteta u odgoju te vjerskom, kulturnom ili jezičnom podrijetlu; na odgoj, obrazovanje, razvijanje vještina te profesionalno usmjerenje kroz koje se priprema za kvalitetan život; na poštovanje dostojanstva i sigurnosti, zaštitu od povreda, tjelesnog ili psihičkog nasilja te drugih oblika zlostavljanja i izrabljivanja; na dostupnost usluga i programa potpore koje djeluju na dobrobit djeteta sa svrhom ostvarivanja punih potencijala; na kontinuiranu skrb, prihvaćanje i poštovanje te potporu u razvijanju vlastitog identiteta. Dodatno se ističu i procesna prava, a to su: pravo sudjelovanja u donošenju odluka koje utječu na djetetov život; pravo informiranosti i pripremljenosti na prestanak smještaja, uključujući savjetovanje i pomaganje te pravo na pritužbu u vezi sa smještajem (uz poduzimanje odgovarajućih mjera i aktivnosti radi otklanjanja utvrđenih nedostataka) (čl. 53. st. 1. t. 1-3., 6., 7.,

⁷⁴ Bronda protiv Italije, zahtjev br. 40/1997/824/1030, presuda ESLJP-a od 9. lipnja 1998.; Šeparović, M., *Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi: Europski sud za ljudska prava i Ustavni sud Republike Hrvatske*, Novi informator, Zagreb 2014., str. 175-176.

⁷⁵ Brajša-Žganec, A. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 37, str. 153-155.

⁷⁶ Hrabar, D., *Prava djece u obiteljskom zakonodavstvu*, u: Hrabar, D. (ur.), *Prava djece: multidisciplinarni pristup* (drugo neizmijenjeno izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 62.

10., 12. i 13. ZoU-a).⁷⁷ Prethodno navedena klasifikacija prava udomljenog djeteta u teorijskom se smislu može podijeliti na prava dobrobiti (blagostanja), prava na zaštitu te prava tretiranja djeteta kao odrasle osobe. Radi se o Freemanovoj klasifikaciji prava djeteta, koja uključuje i „prava protiv roditelja“. Slično i Eekelaar navodi tri vrste interesa djeteta koje je potrebno zaštititi: osnovni, razvojni i autonomni interesi.⁷⁸ U svim postupcima u vezi s djecom, pa tako i u vezi s udomiteljstvom, od osobitog je značaja participacija djece. Samim time, dijete ima pravo sudjelovati u sustavu socijalne skrbi pa u kontekstu udomiteljstva, suradnja s roditeljima ne smije značiti i isključivanje djetetova prava na izražavanje mišljenja,⁷⁹ što je potvrdila i sudska praksa Europskog suda za ljudska prava.⁸⁰ Dodatna se participacija djece vezana uz udomiteljstvo ogleda i kroz mogućnost uspostave Vijeća udomljene djece koje promiče interese udomljene djece, njihovo pravo na poštovanje obiteljskog života te uključivanje u zajednicu (čl. 53. st. 3. ZoU-a). Osnova participativnih prava djece proizlazi iz čl. 12. KPD-a, čime dijete oblikuje svoje svakodnevno okruženje.⁸¹ Ipak, navedeni članak KPD-a ne daje pravo odlučivanja djetetu, ne nameće im se ni konačno rješenje niti su odgovorna za konačno rješenje. Zahtijeva se djetetovo sudjelovanje, pri čemu ih treba slušati i ozbiljno shvatiti,⁸² odnosno uzeti u obzir njihove stavove kojima se oblikuju daljnje odluke.

Kako je i ranije istaknuto, smještajem u udomiteljsku obitelj, dijete se nalazi između dvije obitelji pa je potrebno razmotriti djetetova prava u odnosu na svaku od obitelji. Tako se prava djeteta u odnosu na udomiteljsku obitelj odnose na: kontinuiranu pomoć i potporu udomitelja (kao i djelatnika tijela socijalne skrbi te pružatelja usluga); odnos privrženosti i emocionalne bliskosti s udomiteljima, kroz međusobnu povezanost s udomiteljskom obitelji te drugim osobama važnima u njegovu životu (čl. 53. st. 1. t. 4. i 5. ZoU-a). U odnosu na primarnu obitelj, dijete ima pravo na: privatnost i pristup službenim informacijama i dokumentaciji vezanoj za vlastitu obitelj; kontakte i održavanje trajne i redovite veze s članovima vlastite obitelji, ako to nije u suprotnosti s njegovim najboljim interesom (čl. 53. st. 1. t. 9. i 11. ZoU-a).

Prethodno navedena prava određuju dijete aktivnim pravnim subjektom kojemu se jamče materijalna i procesna prava usmjerena k zaštiti zdravog i stabilnog

⁷⁷ Vidi i: Hrabar, D., *op. cit.* u bilj. 38, str. 219.

⁷⁸ Choudhry, S.; Herring, J., *European Human Rights and Family Law*, Hart Publishing, Oxford, Portland i Oregon 2010., str. 128, 131.

⁷⁹ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 551.

⁸⁰ O tome vidi: Musić, L., *Udomiteljstvo djece u nekim presudama Europskog suda za ljudska prava*, Dijete i društvo, god. 7, br. 2/2005, str. 374.

⁸¹ Čl. 12. KPD-a: „1. Države stranke osigurat će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta. 2. U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.“

⁸² Kosher, H.; Ben-Arieh, A.; Hendelsman, Y., *Children's Rights and Social Work*, Springer, Cham 2016., str. 36.

obiteljskog okruženja.⁸³ U udomiteljskom obiteljskom okruženju djetetu se pruža sve ono što čini srž obiteljskog odnosa, dok njegova prava u odnosu na primarnu obitelj, s posebnim naglaskom na dobrobit djeteta, jamče očuvanje identiteta i povratak djeteta u obitelj, ako je to moguće, u čemu značajnu ulogu imaju i nadležna tijela socijalne skrbi.

5.2. Prava i obveze udomitelja

Temeljna je dužnost udomitelja osigurati djetetu stabilno i sigurno okruženje na način da su dostupni, utječu na djetetovo ponašanje i osjećaje te na način da razumiju poteškoće s kojima se dijete suočava, što je posljedično popraćeno i određenim izazovima.⁸⁴ Naime, dolaskom u udomiteljsku obitelj dijete se pribojava nedostatka povjerenja i komunikacije od strane članova udomiteljske obitelji, zlostavljanja, drugačijeg tretmana u odnosu na biološku djecu udomitelja, kritiziranja od strane udomitelja, nemogućnosti izbora hrane, odjeće i slično.⁸⁵ Stoga je udomitelj obavezan: dijete pravilno njegovati, odgajati i pružati mu primjeren smještaj, osigurati primjerenu prehranu, odjeću i obuću te se brinuti o djetetovu zdravlju; osigurati djetetu školske i osobne potrepštine, primjerene igračke, športsku i drugu opremu prosječne vrijednosti za različite aktivnosti; brinuti se za pravilan odnos djeteta prema učenju i radu, poticati ga na rad i stjecanje radnih navika te skrbiti da ono stekne odgovarajuće profesionalno zvanje; pomoći djetetu kod oblikovanja vlastitog identiteta te uključivati dijete u život lokalne zajednice. Glede odnosa roditelja i djeteta, udomitelj je dužan omogućiti i poticati kontakte, susrete i druženja između djeteta i roditelja te drugih članova primarne obitelji, sukladno odluci nadležnog tijela i u skladu s najboljim interesom djeteta. Isto tako, udomitelj je dužan voditi dnevnik važnijih događaja u životu djeteta i dokumentirati vizualnim zapisima, što se povezuje i s očuvanjem djetetova identiteta (čl. 51. st. 1. ZoU-a).⁸⁶ Prethodno navedeno ukazuje na obvezu izrade knjige života kroz koju se bilježe svi važniji događaji u djetetovu životu. U knjigu života unose se informacije o razvojnim postignućima djeteta, dječjim bolestima, posjetima biološkim rođacima, načini na koje dijete pokazuje privrženost, bilježe se podaci o djetetovu ponašanju, stvari kojih se dijete boji, rođendani i vjerska slavlja, školski uspjesi, sportske aktivnosti djeteta i drugo. Dijete se na taj način suočava sa svojom prošlošću i napreduje u budućnosti, odnosno izgrađuje svoj identitet.⁸⁷ Ipak, da bi izgradnja djetetova identiteta bila

⁸³ Širanović, A., *Prava djeteta između zaštite odraslih i djetetovog vlastitog mišljenja i djelovanja*, Pedagoškijska istraživanja, god. 8, br. 2/2011, str. 316.

⁸⁴ Steenbakkens, A.; Van der Steen, S.; Grietens, H., *The needs of foster children and how to satisfy them*, Clinical Child and Family Psychology Review, god. 21, br. 1/2018, str. 5-6. DOI: 10.1007/s10567-017-0246-1.

⁸⁵ Gorjanac, V.; Gvozdić, K.; Lukić, S., *Priručnik za udomiteljske obitelji za djecu: Ja nisam problem, ja sam dijete – kako pomoći?*, Centar za nestalu i zlostavljano djecu, Osijek 2017., str. 16-17. Dostupno: http://arhiva.cenzd.org/uploads/document/attachment/61/ja_nisam_problem_ja_sam_dijete_-_PRIRUCNIK_WEB__3_.pdf, 2. svibnja 2023.

⁸⁶ Vidi i: Hrabar, D., *op. cit.* u bilj. 38, str. 218-219.

⁸⁷ Gorjanac, V.; Gvozdić, K.; Lukić, S., *op. cit.* u bilj. 85, str. 74-76.

potpuna, nužno je osigurati da su zapisi o udomljenom djetetu potpuni, ažurirani i zaštićeni te sadrže podatke o dolasku i odlasku iz udomiteljske obitelji, zajedno s djetetovim identifikacijskim dokumentima i drugim osobnim informacijama (t. 110. Smjernica za alternativnu skrb o djeci).

Drugim riječima, udomitelji „preuzimaju“ ostvarivanje pojedinih sadržaja roditeljske skrbi. U kontekstu prava na obiteljski život, ne treba zanemariti ni stajališta Europskog suda za ljudska prava, prema kojima je *de facto* odnosu između udomljenog djeteta i udomitelja moguće priznati odliku obiteljskog života uzimajući u obzir vrijeme koje je dijete provelo u udomiteljskoj obitelji, kao i kvalitetu njihova međusobnog odnosa.⁸⁸ Ipak, sva važnija pitanja oko brige i odgoja djeteta, udomitelj mora sporazumno urediti s djetetovim roditeljima, skrbnikom ili nadležnim tijelom socijalne skrbi (čl. 51. st. 2. ZoU-a). Prema hrvatskom zakonodavstvu, udomitelji imaju pravo na uslugu psihosocijalne podrške kojom im se pruža potrebna stručna pomoć u prevladavanju teškoća te podrška i osnaživanje za stjecanje potrebnih vještina u obavljanju udomiteljstva (čl. 92. i 96. ZSS-a). Jedan od mehanizama kojim se adekvatno može pomoći udomiteljima da prevladaju poteškoće jesu grupe za podršku roditeljstvu, koje čine drugi udomitelji pružajući tako pomoć i podršku. Ipak, zbog kompleksnosti udomiteljstva, i sami udomitelji moraju biti strpljivi te razumjeti da je u pojedinim slučajevima potrebno puno vremena da bi dijete razvilo osjećaj povjerenja.⁸⁹ Dakako, s obzirom na kompleksnost udomiteljstva, oblik podrške udomiteljima ogleda se i kroz edukacije udomitelja u odnosu na i) poteškoće prilagodbe djeteta na život u udomiteljskoj obitelji, ii) poteškoće u odnosu udomitelja s primarnom obitelji te u odnosu na iii) poteškoće koje proizlaze iz specifičnih potreba udomljenog djeteta.⁹⁰ Uz pravo na podršku, udomitelji imaju i druga prava, a to su pravo na zaštitu digniteta i privatnosti, biti upoznat sa svim informacijama o korisniku, odnosno djetetu, sigurnost članova vlastite djece, biti upoznat s postupcima vezanima uz svoju ulogu udomitelja, na potporu u obavljanju udomiteljstva kroz redovitu superviziju i grupne podrške, na edukacije te pristup drugim oblicima potpore (čl. 49. ZoU-a). Dodatno se ističu i materijalna prava udomitelja (čl. 31-33. ZoU-a).

U odnosu između dviju obitelji, udomitelji omogućavaju da dijete ne bude uskraćeno u ostvarivanju svojih temeljnih prava. Zajedno u suradnji s tijelima socijalne skrbi, udomitelji pridonose povratku djeteta u primarnu obitelj kao mogućeg konačnog cilja udomiteljstva.

⁸⁸ Moretti i Benedetti protiv Italije, zahtjev br. 16318/07, presuda ESLJP-a od 27. travnja 2010., § 48-52. O ovom predmetu vidi i: Jakovac-Lozić, D.; Radina, A., *Udomiteljstvo i posvojenje u recentnoj europskoj judikaturi*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2024., str. 13-17.

⁸⁹ Boyd Webb, N., *Social Work Practice With Children* (Second Edition), The Guilford Press, New York 2003., str. 232.

⁹⁰ Bogović, K.; Laklija, M.; Blažeka Kokorić, S., *Različiti modeli edukacije udomitelja i njihova uloga u osiguranju kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskim obiteljima*, Napredak, god. 163, br. 3-4/2022, str. 378-380.

5.3. Prava i obveze roditelja djeteta smještenog u udomiteljsku obitelj

Ranije je istaknuto kako izdvajanje djeteta iz primarne obitelji, odnosno smještaj u udomiteljstvo ne znači i njezino zanemarivanje, već potpuno suprotno. Roditelji su uskraćeni u mogućnosti zajedničkog života s djetetom i svakodnevne skrbi o njemu, no izuzev toga, ostvaruju sva ostala prava iz roditeljske skrbi, među kojima se posebno ističu prava na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom te zastupanje djeteta čiju važnost treba promatrati u kontekstu povratka djeteta u primarnu obitelj.

5.3.1. Ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s biološkom obitelji

Ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom jedan je od ključnih mehanizama povratka djeteta u primarnu obitelj – to nije apsolutno pravo, ali se od nadležnih tijela zahtijeva da poduzmu sve potrebne radnje kako bi se to ostvarilo (čl. 153., 162. i 168. ObZ-a). Pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom regulirano je nizom međunarodnih ugovora, čija je stranka i Republika Hrvatska, u prvom redu, KPD-om. Pri tome bi neopravdana uskrata prava na ostvarivanje osobnih odnosa dovela do nemogućnosti ponovnog spajanja obitelji.⁹¹ Radi se o dvostranom pravu koje je priznato i djetetu i roditeljima,⁹² a budući da dijete uživa pravo na život s roditeljima, ostvarivanjem osobnih odnosa u slučaju razdvojenog života (koji može biti uvjetovan i izdvajanjem djeteta iz obitelji) nadomješta se to djetetovo pravo.⁹³ Smjernice za alternativnu skrb o djeci također prepoznaju značaj redovitih kontakata djeteta s članovima primarne obitelji, a uz to navode se i druge društvene skupine s kojima dijete treba ostvarivati kontakte (npr. prijatelji, susjedi, prethodni udomitelji i drugi) (t. 51. i 81.). Ostvarivanjem osobnih odnosa ublažavaju se posljedice razdvajanja djeteta od roditelja, a dijete lakše podnosi tugu uvjetovanu time. Da bi se postigli prethodno navedeni ciljevi, kao i onaj krajnji – povratak djeteta u primarnu obitelj (kada nema rizika za dijete), kontakti djeteta i roditelja moraju biti česti, ponekad je neizostavna podrška socijalnih radnika, a kada god je to moguće, roditelji trebaju samostalno boraviti s djetetom (dakako, uz uvjet da nema rizika za dijete).⁹⁴

Sukladno ObZ-u, dijete ima pravo ostvarivati osobne odnose s roditeljem s kojim ne stanuje, dok roditelj koji ne stanuje s djetetom ima pravo i dužnost ostvarivati osobne odnose s djetetom, neovisno o njegovu pravu na ostvarivanje roditeljske skrbi. Pri tome, druge osobe koje skrbe o djetetu, u ovom slučaju udomitelji, moraju se suzdržavati od svakog ponašanja kojim bi se otežalo ostvarivanje osobnih odnosa, budući da ono može biti zabranjeno samo odlukom suda (čl. 119. ObZ-a). Osim roditelja, dijete ima pravo ostvarivati osobne odnose i s drugim osobama

⁹¹ Fenton-Glynn, C., *op. cit.* u bilj. 13, str. 339-340, 346; Kilkelly, U., *op. cit.* u bilj. 11, str. 276, 282.

⁹² Rešetar, B., *Pravna zaštita prava djeteta na susrete i druženje*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek 2011., str. 114, 115, 118.

⁹³ Hrabar, D., *Obiteljskopравни odnosi roditelja i djece*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 219.

⁹⁴ Sandberg, K., *op. cit.* u bilj. 68, str. 207-208.

– braćom/polubraćom, sestrama/polusestrama, bakama i djedovima, kao i svim drugim osobama koje su dulje živjele s djetetom u obitelji, brinule se o njemu te imaju razvijen emocionalni odnos. Zabrana ostvarivanja osobnih odnosa moguća je samo ako bi ostvarivanje osobnih odnosa bilo u suprotnosti s djetetovom dobrobiti (čl. 120. ObZ-a). Dakle, ostvarivanje osobnih odnosa s ostalim članovima obitelji ili drugim osobama ne ovisi samo o srodstvu s djetetom, već o kvaliteti odnosa koji postoje među njima, kao i utjecaju osobnih odnosa na djetetovu dobrobit u trenutku donošenja odluke i *pro futuro*. Dodatno se razlikuje ostvarivanje ovog prava ovisno radi li se o predmetu javnopravne ili privatnopravne naravi.⁹⁵

Ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom poima se u širem smislu, pa ono može uključivati kraća ili duža razdoblja u obliku susreta i druženja, boravka kod osobe koja ostvaruje pravo na osobne odnose s djetetom, ostvarivanje osobnih odnosa korištenjem različitih komunikacijskih sredstava, slanjem pisama, darova, davanjem informacija i slično (čl. 121. st. 1-3. ObZ-a). Razvidno je kako je pojam „ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom“ šireg značaja te se ne ograničava samo na fizički kontakt. Svaki oblik razmjene informacija o djetetu predstavlja ostvarivanje osobnih odnosa, pri čemu je djetetova dobrobit jedini mogući ograničavajući faktor u tome.⁹⁶ Ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom doprinosi razvoju njegova identiteta – udomitelji ne smiju ni na koji način zabraniti ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s roditeljima, već, štoviše, moraju poticati njihovo ostvarivanje, što podrazumijeva i odgovarajuću edukaciju udomitelja.⁹⁷ Pravo na poštovanje obiteljskog života kroz život s roditeljima jedno je od temeljnih prava djeteta,⁹⁸ koje je smještajem u udomiteljsku obitelj uskraćeno pa je baš zato nužno poticati ostvarivanje kontakata između djeteta i primarne obitelji. Kada bi dijete bilo smješteno znatno dalje od prebivališta roditelja, to bi rezultiralo teškoćama u povratku djeteta u primarnu obitelj te povredom prava na poštovanje obiteljskog života djeteta, zbog čega i Smjernice za alternativnu skrb o djeci potiču smještaj u udomiteljsku obitelj (alternativnu skrb) što bližu roditeljima (t. 11.).⁹⁹

Ograničiti ili zabraniti ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s roditeljima, ako bi to bilo nužno radi zaštite dobrobiti djeteta – na određeno ili neodređeno vrijeme, može samo sud po prijedlogu djeteta, roditelja ili nadležnog tijela socijalne skrbi. Razlozi za ograničenje ili zabranu susreta s roditeljima uvjetovani su uglavnom rizikom za djetetovo emocionalno, fizičko ili psihičko zdravlje.¹⁰⁰ Pri tome je sud dužan ispitati mogućnost poduzimanja blažih mjera zaštite djetetove dobrobiti, voditi računa da ograničenje ili zabrana ostvarivanja osobnih odnosa bude proporcionalna te obrazložiti tako donesenu odluku (čl. 123. ObZ-a).

⁹⁵ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 92, str. 122.

⁹⁶ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 527.

⁹⁷ Keresteš, G.; Brajša-Žganec, A.; Žic Grgat, B., *op. cit.* u bilj. 60, str. 65.

⁹⁸ Fenton-Glynn, C., *op. cit.* u bilj. 13, str. 307.

⁹⁹ Vidi i: Kilkelly, U., *op. cit.* u bilj. 11, str. 272.

¹⁰⁰ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 530.

Ipak, vodeći se činjenicom da je ostvarivanje osobnih odnosa djetetovo pravo te pravo i dužnost roditelja, ObZ-om je predviđena i mogućnost ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom pod nadzorom. To bi bili slučajevi, npr. kada je veza između roditelja i djeteta bila prekinuta dulje vrijeme, pa ju je potrebno ponovno uspostaviti, ili kada postoji sumnja na spolno zlostavljanje ili iskorištavanje djeteta kada je sudski postupak u tijeku. Drugim riječima, postoji određeni rizik za dijete.¹⁰¹ Odluku o određivanju osobnih odnosa pod nadzorom također donosi sud, dok odluku o imenovanju stručne osobe koja obavlja nadzor donosi nadležno tijelo socijalne skrbi. Radi se o privremenoj mjeri koja može trajati do šest mjeseci uz mogućnost njezina produljenja, u iznimno opravdanim slučajevima za dodatnih šest mjeseci (čl. 124. st. 1., 3-5. ObZ-a). Tek po isteku roka od godine dana, bilo bi moguće zabraniti ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom (ako ne bi bilo pozitivnih pomaka), ukinuti mjeru ili zabraniti izravno ostvarivanje osobnih odnosa.¹⁰² U slučaju kada je ostvarivanje osobnih odnosa roditelja i djeteta uvjetovano nadzorom stručne osobe – voditelja nadzora, njegova je temeljna dužnost, između ostaloga, pripremiti dijete i roditelje te drugu osobu koja skrbi o djetetu za održavanje osobnih odnosa uz nadzor te im savjetovanjem i drugim odgovarajućim metodama stručnog rada pomagati u ostvarivanju osobnih odnosa (čl. 7. st. 1. Pravilnika o provođenju nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa djeteta i roditelja).¹⁰³

Razvidna su dva učinka ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom. Kratkoročno, time se ublažavaju posljedice promjene obiteljske sredine djeteta, dok dugoročno ono može doprinijeti povratku djeteta u primarnu obitelj ili pokretanju postupka lišenja prava na roditeljsku skrb.

5.3.2. Zastupanje djeteta

Jedan od sadržaja roditeljske skrbi jest i zastupanje djeteta u osobnim i imovinskim pravima. U pravilu, roditelji nastavljaju ostvarivati ovaj sadržaj roditeljske skrbi i djetetovim smještajem u udomiteljsku obitelj, osim ako sudskom odlukom nije drugačije određeno. Prema hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu, u pravilu, sve do 18. godine, djeca ne mogu vlastitim očitovanjem volje stvarati pravne učinke (s obzirom na to da nemaju poslovnu sposobnost), što se nadomješta zastupanjem od strane njihovih zakonskih zastupnika. Time se ujedno štite maloljetnici kao pravni subjekti.¹⁰⁴ Obiteljsko zakonodavstvo razlikuje nekoliko kategorija zastupanja djeteta, koje se analiziraju u nastavku.

¹⁰¹ *Ibid.*, str. 536, 537.

¹⁰² Aras Kramar, S., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga II.)*, Organizator d.o.o., Zagreb 2022., str. 295.

¹⁰³ Pravilnik o provođenju nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa djeteta i roditelja, Narodne novine br. 106/2014.

¹⁰⁴ Šago, D., *Procesna prava djeteta*, u: Rešetar, B.; Aras Kramar, S.; Lucić, N.; Medić, I.; Šago, D.; Tucak, I.; Mioč, P., *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek 2017., str. 264.

Opće je pravilo da roditelji sporazumno zastupaju dijete u odnosu prema trećim osobama, drugim riječima poduzimaju odgovarajuće pravne radnje u ime i za račun djeteta. Smatra se da je jedan roditelj dao pristanak drugom roditelju za zastupanje djeteta i bez izričite suglasnosti, osim u slučajevima kada se traži izričita, pisana suglasnost drugog roditelja (čl. 99. ObZ-a). Sporazumno donošenja odluka i presumirana suglasnost odnose se i na odluke bitne za dijete, kao što su odabir škole, izvanredni medicinski postupci i drugo (čl. 108. st. 1. i 2. ObZ-a), poznatije i kao tzv. srednje važne odluke.¹⁰⁵ U žurnim slučajevima, kada djetetu prijeti opasnost za život i zdravlje, svaki roditelj ima pravo poduzeti potrebne nužne radnje u skladu s djetetovom dobrobiti te o tome odmah obavijestiti drugog roditelja (čl. 99. st. 1., 2. i 4. ObZ-a). Uzimajući u obzir okolnost da dijete živi s udomiteljima, u praksi, udomitelji će poduzeti žurnu radnju o kojoj potom obavještavaju roditelje. Premda ObZ-om to nije izrijekom predviđeno, udomiteljima pripada i pravo donošenja svakodnevnih odluka o djetetu (npr. vezane uz učenje, igru i druženje s prijateljima, odijevanje)¹⁰⁶ koje je uvjetovano isključivo činjenicom da dijete živi s njima.

Zastupanje djeteta u vezi s bitnim, osobnim pravima kompleksnije je budući da je potrebna pisana suglasnost. Ono se odnosi na promjenu djetetova osobnog imena, promjenu prebivališta, odnosno boravišta djeteta, izbor ili promjenu vjerske pripadnosti, priznanje majčinstva ili očinstva maloljetnika mlađeg od 16 godina te davanje pristanka na priznanje očinstva kada je majka mlađa od 16 godina (čl. 100. st. 1., 2. i 6. ObZ-a).¹⁰⁷ U ovom slučaju, moguće je zajedničko zastupanje djeteta kroz sporazumnu suglasnost (pri čemu zajednički život roditelja nije uvjet sporazumnog zastupanja) ili zastupanje od strane jednog roditelja uz pisanu suglasnost drugog. Kako se radi o osjetljivim pitanjima, izrijekom je uvjetovano postojanje pisane suglasnosti obaju roditelja, što doprinosi i pravnoj sigurnosti.¹⁰⁸ U slučaju nemogućnosti pribavljanja pisane suglasnosti ili nesuglasja roditelja, odluku o zastupanju djeteta donosi sud u izvanparničnom postupku po prijedlogu djeteta ili roditelja (čl. 100. st. 3-5. ObZ-a).¹⁰⁹ Međutim, u slučaju nesuglasja roditelja o zastupanju djeteta u vezi s njegovim bitnim osobnim pravima, prije pokretanja sudskog postupka nameće se obveza sudjelovanja u postupku obveznog savjetovanja radi postizanja sporazuma, a isto vrijedi i za ostale odluke bitne za dijete (čl. 329. st. 1. t. 5. ObZ-a). I kod zastupanja u vezi s bitnim, osobnim pravima, dijete ostvaruje pravo na izražavanje mišljenja te njegovo uvažavanje sukladno dobi i zrelosti djeteta.¹¹⁰

¹⁰⁵ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 483-486.

¹⁰⁶ Vidi o tome: *Ibid.*, str. 484.

¹⁰⁷ Vidi i: Hrabar, D., *op. cit.* u bilj. 93, str. 191.

¹⁰⁸ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 414; Lucić, N., *Zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, br. 3/2021, str. 818. DOI: <https://doi.org/10.31141/zrpf.2021.58.141.815>.

¹⁰⁹ Vidi i: Hrabar, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Narodne novine, Zagreb 2019., str. 103, 104.

¹¹⁰ Lucić, N., *op. cit.* u bilj. 108, str. 819.

Govoreći o vrednijoj imovini i imovinskim pravima, roditelji zajednički zastupaju dijete ili jedan od njih uz pisanu suglasnost drugog roditelja, uz što je potrebno i odobrenje suda. Zastupanje djeteta u vezi s vrednijom imovinom odnosi se na raspolaganje nasljedstvom, otuđenje ili opterećenje nekretnina djeteta, prihvaćanje darova s teretom te druge slučajeve koji se odnose na raspolaganje drugim vrednijim imovinskim pravima, ovisno o okolnostima slučaja, budući da zakonodavac nije precizirao značenje pojma „vrednija imovina“ (čl. 101. st. 1. i 2. ObZ-a).¹¹¹ Također, u slučaju nemogućnosti pribavljanja pisane suglasnosti drugog roditelja, po prijedlogu djeteta ili roditelja sud odlučuje koji će od roditelja zastupati dijete u tom slučaju (čl. 101. st. 5. ObZ-a).

S obzirom na to da poslovna nesposobnost djeteta rezultira i procesnom nesposobnošću, biološki roditelji zastupaju dijete i u sudskim te upravnim postupcima (čl. 80. Zakona o parničnom postupku i čl. 33. st. 1. Zakona o općem upravnom postupku).¹¹² Iznimku čine obiteljski sudski postupci u kojima dijete starije od 14 godina od suda može zatražiti priznanje procesne sposobnosti (čl. 359. ObZ-a).¹¹³ Usprkos zastupanju od strane roditelja, dijete ostvaruje druga prava povezana s time, prvenstveno pravo biti zastupano, a potom i pravo na informiranost te pravo na izražavanje vlastitog mišljenja.¹¹⁴

Odredbama postojećeg zakonskog rješenja, u odnosu na zastupanje djeteta, zapostavlja se kompleksnost udomiteljstva i potencijalna nesuradljivost roditelja. Problem proizlazi iz činjenice da ObZ-om udomitelji nisu određeni kao treće osobe koje bi zajedno s biološkim roditeljima ostvarivali roditeljsku skrb, što bi znatno olakšalo pravni položaj udomitelja (čl. 102. ObZ-a).¹¹⁵ Obiteljski zakon iz 2014. godine sadržavao je odredbu prema kojoj su i udomitelji bili određeni kao osobe koje su privremeno mogle ostvarivati roditeljsku skrb. Utemeljenost ovakvog rješenja proizlazi iz Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava¹¹⁶ čija je stranka i Republika Hrvatska.¹¹⁷ Usprkos tome što ostvaruju svakodnevnu skrb o djetetu, postojeće zakonodavno rješenje ne pruža udomiteljima mehanizam kojim bi zastupajući dijete zaštitili njegove interese (osobito kada bi roditelji neopravdano uskraćivali potrebne pristanke).

¹¹¹ Vidi i: Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 427; Korać Graovac, A., *Imovinski odnosi*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2021., str. 486, 487; Šago, D., *op. cit.* u bilj. 104, str. 277.

¹¹² Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ br. 4/1977, 36/1977, 6/1980, 36/1980, 43/1982, 69/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, Narodne novine br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 02/2007, 84/2008, 96/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 83/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023; Zakon o općem upravnom postupku, Narodne novine br. 47/2009, 110/2021.

O tome vidi i: Šimović, I., *Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, god. 61, br. 5/2011, str. 1626-1633.

¹¹³ Aras Kramar, S., *op. cit.* u bilj. 102, str. 108-110.

¹¹⁴ Hrabar, D., *op. cit.* u bilj. 93, str. 193.

¹¹⁵ Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 433, 434.

¹¹⁶ Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/2010.

¹¹⁷ Rešetar, B., *loc. cit.* u bilj. 115.

6. DISPARITET UDOMITELJSTVA ZA DJECU U ZAKONODAVSTVU I PRAKSI

Analizirajući izvješća Pravobraniteljice za djecu, kao ključni problem u Republici Hrvatskoj ističe se nedovoljan broj udomiteljskih obitelji. Dosadašnja istraživanja ukazuju da motivi za udomiteljstvo nisu financijske, već intrinzične naravi, točnije altruizam i popunjavanje praznine u životu.¹¹⁸ Kao razlog nedostatnog broja udomiteljskih obitelji, navodi se strah potencijalnih udomitelja od nošenja s teškoćama koje djeca iskazuju, što, pak, potencijalno ukazuje i na nedostatnu podršku nadležnih tijela. Nedostatak udomiteljskih obitelji prouzročio je i smanjeni broj djece smještene u udomiteljskim obiteljima, što se povezuje i s povećanim trendom institucionalizacije.¹¹⁹ Ipak, u tom slučaju radilo bi se o djeci s teškoćama u razvoju ili problemima u ponašanju čiji psihološki (i drugi povezani problemi) zahtijevaju specijalizirane usluge.

Uz opći nedostatak udomiteljskih obitelji, poseban problem predstavlja i neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanje specijaliziranog udomiteljstva za djecu s teškoćama u razvoju te za smještaj djece do tri godine života, kao i nedostatak udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama. Uz to se nadovezuje i nepostojanje nadzora nad udomiteljskim obiteljima te nesudjelovanje djece u donošenju odluka koje se odnose na njih.¹²⁰ Nepostojanje specijaliziranog udomiteljstva može se povezati s činjenicom da djeca s problemima u ponašanju mogu imati probleme vezane uz prehranu, održavanje higijene, spavanje, izljeve bijesa i slično. U udomiteljskoj skrbi više od polovice djece ima probleme s depresijom, anksioznosti ili posttraumatske stresne poremećaje,¹²¹ što ukazuje na nužnost odgovarajuće edukacije udomitelja. Krajem 2021. godine, ni jedno dijete koje je izdvojeno iz obitelji temeljem mjere povjeravanja djeteta s problemima u

¹¹⁸ Sabolić, T.; Vejmelka, L., *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka*, Holon, god. 5, br. 1/2015, str. 11, 18-20.

¹¹⁹ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2022. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2023., str. 32, dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.; Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2021. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2022., str. 30., dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.

Navedeni trend povećane institucionalizacije suprotan je Planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022. Dostupno: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Operativni%20plan%20deinstitutionalizacije%20prevencije%20institucionalizacije%20i%20transformacije%20pru%C5%BEatelja%20socijalnih%20usluga%20u%20RH%202022.%20-%202027..pdf>, 6. svibnja 2025.

¹²⁰ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2023. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2024., str. 33, dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.; Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2022. godina, *loc. cit.* u bilj. 119; Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2020. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2021., str. 29, dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.

¹²¹ Čičak, I.; Laklija, M., *Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju iz perspektive stručnjaka*, Socijalne teme, god. 1, br. 5/2018, str. 31.

ponašanju, nije bilo smješteno u udomiteljsku obitelj.¹²² Kao poseban problem, koji gotovo onemogućava postizanja željenih učinaka udomiteljstva, jest smještaj djece daleko od biološke obitelji. Na taj način slabe veze između djeteta i biološke obitelji, gubi se socijalna mreža, otežava se rad stručnjaka glede praćenja prilagodbe djeteta na život izvan primarne obitelji, što u konačnici utječe na dijete te njegovu širu obitelj. Isto tako, nerijetko se djeca smještaju u udomiteljske obitelji po kriteriju „slobodnog mjesta“, a ne prema stručnoj procjeni.¹²³

Kao jedan od problema u vezi s udomiteljstvom, ističe se i činjenica da roditelji i dalje mogu donositi „svakodnevne odluke“ o djetetu, što znatno otežava djelovanje udomiteljske obitelji kada su roditelji nezainteresirani za dijete.¹²⁴ Upravo to razlikuje udomiteljstvo, s odlikom privremenosti, u odnosu na posvojenje, koje odlikuju permanentnost i raskidanje pravnih odnosa s biološkim roditeljima.¹²⁵ Dodatan su problem karakteristike i potrebe udomitelja. Naime, udomitelji su uglavnom osobe visoke starosne dobi, niže obrazovne strukture, ne pruža im se dovoljna podrška, nedostatne su edukacije i supervizije, neujednačena je kvaliteta usluga koje se pružaju.¹²⁶ Osim toga, nedovoljan broj udomitelja, osobito u urbanim sredinama, dovodi do smještaja djece daleko od primarne obitelji.¹²⁷

U praksi je nerijetko moguće i premještanje djece iz udomiteljskih obitelji u institucionalnu skrb. Za pravilan djetetov razvoj u svim sferama života, potreban je kontinuitet. Premještanje djeteta iz jedne udomiteljske obitelji u drugu ili, pak, u institucionalni smještaj, dovodi do diskontinuiteta i različitih reakcija djeteta, ovisno o dobi.¹²⁸ Tijekom 2022. godine, prekid smještaja u udomiteljskim obiteljima u Republici Hrvatskoj bio je uvjetovan različitim čimbenicima. U određenim slučajevima, udomitelji su tražili prekid smještaja jer nisu bili u mogućnosti odgovoriti na složene probleme, pri čemu im nije bila pružena odgovarajuća

¹²² Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2021. godina, *op. cit.* u bilj. 119, str. 115.

¹²³ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2023. godina, *op. cit.* u bilj. 120, str. 34; Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2020. godina, *op. cit.* u bilj. 120, str. 29.

¹²⁴ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2021. godina, *op. cit.* u bilj. 119, str. 30.

U praktičnom smislu, to bi značilo da (udomljeno) dijete, npr. ne bi moglo ići na školski izlet ako roditelji uskraćuju suglasnost za to.

¹²⁵ O'Halloran, K., *The Politics of Adoption: International Perspectives on Law, Policy and Practice* (Fourth Edition), Springer, Cham 2021., str. 4.

¹²⁶ O tome vidi više: Laklija, M.; Rogić Šneperger, Lj., *Supervizija udomitelja – perspektive udomitelja djece*, Begić, A.; Krišto, I. (ur.), *Zbornik radova i sažetaka s druge međunarodne znanstvene konferencije „Dijete u fokusu – multidisciplinarni pristup“*, Sveučilište u Mostaru, Mostar 2022., str. 144-169.

¹²⁷ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2021. godina, *op. cit.* u bilj. 119, str. 30, 32; Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2019. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2020., str. 29, dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjescia/izvjescia-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.

U kontekstu nedostatnog broja udomitelja, važno je istaknuti i odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske (U-I-144/2019 i dr. od 29. siječnja 2020. i U-I-2165/2022 od 18. travnja 2023.) temeljem kojih je životnim partnerima omogućeno udomljavanje djece budući da je ZoU potrebno tumačiti u skladu sa svrhom i legitimnim ciljem, a samu odluku donijeti sukladno Ustavu Republike Hrvatske, zakonima, međunarodnim ugovorima i drugim izvorima prava. Time se, u praktičnom smislu, povećava krug potencijalnih udomitelja za djecu.

¹²⁸ Goldstein, J.; Solnit, A. J.; Goldstein, S.; Freud, A., *The best interests of the child: The least detrimental alternative*, Free Press, New York 1996., str. 19, 20.

pomoć i podrška sustava. Isto tako, prekid smještaja u udomiteljskoj obitelji bio je uvjetovan i neslaganjem udomitelja i djece, zbog učestalih konflikata, zdravstvenih poteškoća udomitelja te narušenim odnosima s biološkim roditeljima. No, i nadležna tijela socijalne skrbi u određenim su slučajevima procijenila da djetetu nije pružena odgovarajuća skrb u udomiteljskoj obitelji ili da udomitelji nisu postupali u skladu s interesima djeteta zbog čega je bio neophodan prekid udomiteljstva.¹²⁹ Slijedeći praksu Europskog suda za ljudska prava, prestanak udomiteljstva moguće je uz opravdani razlog koji treba težiti legitimnom cilju – zaštiti interesa djeteta. Stoga je utvrđena opravdanost prestanka udomiteljstva zbog činjenice da je suprug udomiteljice bio osuđen za seksualni prijestup.¹³⁰

Ranije je istaknuto kako je jedan od ciljeva udomiteljstva pružiti stabilnu i sigurnu skrb do stjecanja uvjeta za povratak u biološku obitelj ili za posvojenje. Prema dostupnim statističkim podacima (Tablica 2.), u Republici Hrvatskoj godišnje se do 100 ili manje djece iz udomiteljskih obitelji vrati u primarnu obitelj, dok se prosječno 60 djece posvoji (uz iznimku porasta broja posvojene djece smještene u udomiteljske obitelji tijekom 2022. godine). Uzmemo li se u obzir podaci o broju djece smještene u udomiteljske obitelji, razvidno je kako najveći broj djece ostaje u sustavu. Proizlazi da se dugotrajnošću djetetova smještaja u udomiteljskoj obitelji umanjuje prilika djetetova povratka u primarnu obitelj, uz što se opravdano povezuju i druge okolnosti (npr. suradljivost roditelja, učinkovitost metoda socijalnog rada i postojećeg zakonskog okvira i slično). To može dovesti i do toga da trajna *de facto* obiteljska sredina djeteta nadvlada povratak djeteta u primarnu obitelj kao konačni cilj mjere izdvajanja djeteta iz obitelji.¹³¹ Isto tako, što dulje dijete ostaje u udomiteljskoj obitelji, manje su šanse da ostvari pravo na obitelj kroz posvojenje.¹³² Ipak, dugotrajno udomiteljstvo može biti u interesu djeteta u slučaju kada je to (jedini) način ostvarivanja veza s primarnom obitelji, koja nije spremna preuzeti odgovornost za djetetov rast i razvoj, a nema mogućnosti za posvojenje djeteta.¹³³

Tablica 2. Broj djece vraćene u primarnu obitelj ili posvojene djece iz udomiteljstva u Republici Hrvatskoj od 2015. do 2022. godine

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Povratak u primarnu obitelj/roditeljima	132	119	150	-	67	73	66	83
Posvojenje	56	51	71	-	56	69	55	94

Izvor: MROSP, 2016. – 2023.¹³⁴

¹²⁹ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2022. godina, *op. cit.* u bilj. 119, str. 214.

¹³⁰ Jessica Marchhi protiv Italije, zahtjev br. 54978/17, presuda ESLJP-a od 27. svibnja 2021., § 92-93. O ovom predmetu vidi i: Jakovac-Lozić, D.; Radina, A., *op. cit.* u bilj. 88, str. 33-38.

¹³¹ R.V. i drugi protiv Italije, zahtjev br. 37748/13, presuda ESLJP-a od 18. srpnja 2019., § 93. O ovom predmetu vidi i: Jakovac-Lozić, D.; Radina, A., *op. cit.* u bilj. 88, str. 98-102.

¹³² Boyd Webb, N., *op. cit.* u bilj. 89, str. 224.

¹³³ O tome vidi: Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 571.

¹³⁴ Dodatno su zatražena tumačenja podataka od strane MROSP-a, no do dana predaje rada objašnjenje nije dostavljeno.

Na tragu uočenih problema u praksi, prema izvješćima Pravobraniteljice za djecu te statističkih podataka, jesu i preporuke Odbora za prava djece za Hrvatsku. Navedenim preporukama ističe se potreba osiguravanja dostatnih alternativnih mogućnosti za skrb u obitelji i zajednici za djecu koja ne mogu ostati u svojim obiteljima, što uključuje i udomiteljstvo, kao i potreba proširenja i jačanja potpore sustavu udomiteljstva, osobito u urbanim područjima. Također, ističe se i potreba osiguranja odgovarajuće potpore specijaliziranom udomiteljstvu za djecu za koju je utvrđeno da imaju problema u ponašanju, djeci s teškim oštećenjima u razvoju te teško bolesnu djecu. No, poseban je naglasak i na redovitom nadzoru te analizi smještaja djece u ustanove i udomiteljske obitelji, olakšavanju povratka djeteta u primarnu obitelj (kad god je to moguće) ili, pak, osiguranju drugih mogućnosti kontinuiteta obiteljskog okruženja za dijete. Praksa Europskog suda za ljudska prava utvrdila je da su, u kontekstu udomiteljstva, jedinstvo obitelji i povratak djeteta u primarnu obitelj sastavni dio prava na poštovanje obiteljskog života. Zbog toga je dužnost nadležnih tijela poduzeti potrebne mjere za povratak djeteta u primarnu obitelj, pri čemu postavljanje „prepreka“ (npr. neopravdano uskraćivanje osobnih odnosa) dovodi do slabljenja obiteljskih veza i povratka djeteta u obitelj kao jednog od ciljeva udomiteljstva.¹³⁵ Uz navedeno, svakako se ističe i preporuka za promicanje smislenog i aktivnog sudjelovanja djece, osobito djece u nepovoljnom položaju glede donošenja odluka koje se odnose na njih,¹³⁶ što bi se odnosilo i na udomiteljstvo.

Navedeni nedostaci ukazuju na kompleksnost udomiteljstva te opravdano iziskuju daljnje jačanje ovog oblika alternativne skrbi za djecu, vodeći računa o djeci kao ranjivoj društvenoj skupini.

7. POSVOJENJE KAO KRAJNJA MJERA

Željeni ishod djetetova smještaja u udomiteljsku obitelj u pravilu je povratak u primarnu obitelj, u kojoj su stvoreni uvjeti za djetetov siguran boravak, rast i razvoj. Međutim, ako to ne bi bilo moguće, odnosno u djetetovu interesu, kao krajnja opcija preostaje posvojenje. Krajnost posvojenja znači da se radi o supsidijarnom obliku alternativne skrbi koji je primjenjiv tek ako povratak djeteta u primarnu obitelj, kao prethodna dužnost države, ne bude moguć.¹³⁷ Najjednostavnije, radi se o pravnom načinu stvaranja obiteljskog odnosa između djeteta i osoba koje nisu njegovi biološki roditelji, a ima sve odlike (stvarnog) odnosa roditelj – dijete.¹³⁸ Posvojenje predstavlja mehanizam kojim se osigurava dugoročna skrb za dijete

¹³⁵ Hernehult protiv Norveške, zahtjev br. 14652/16, presuda ESLJP-a od 10. ožujka 2020., § 61-63. O ovom predmetu vidi i: Jakovac-Lozić, D.; Radina, A., *op. cit.* u bilj. 88, str. 109-113.

¹³⁶ Zaključna razmatranja o petom i šestom periodičnom izvješću Republike Hrvatske, Odbor za prava djece, CRC/C/HRV/CO5-6, 22. lipnja 2022 (izvorno: *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Croatia. Committee on the Rights of the Child*), §. 19. i 28.

¹³⁷ Tobin, J., *Understanding adoption: the rights approach*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 43.

¹³⁸ O'Halloran, K., *loc. cit.* u bilj. 125.

kada je u njegovu interesu da živi odvojeno od svoje primarne obitelji. Ujedno, ono rezultira i prijenosom roditeljske skrbi na posvojitelje, s odlikom trajnosti i neopozivosti.¹³⁹ Premda posvojenje rezultira pravom na strani djeteta (na zaštitu i brigu) te pravom posvojitelja (na osnivanje obitelji), ipak preteže pravo djeteta budući da posvojenje mora biti u skladu s najboljim interesom djeteta kao jedinim i najvažnijim razmatranjem.¹⁴⁰ Uz poštovanje prava djeteta, potrebno je voditi računa i o djetetovim roditeljima. Njima je potrebno omogućiti sudjelovanje u postupku kroz pristanak na posvojenje ili izražavanje mišljenja o posvojenju, s obzirom na to da posvojenjem prestaje obiteljsko-pravna veza s djetetom, što je detaljno regulirano i hrvatskim obiteljskim zakonodavstvom (čl. 188-195., čl. 493-495. ObZ-a).

Posvojenjem, dijete u pravnom smislu postaje punopravni član posvojiteljske obitelji budući da između njega i posvojitelja nastaje odnos roditelj-dijete. To implicira pravo na ime, nasljeđivanje i druga prava,¹⁴¹ a iste pravne učinke predviđa i hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo (čl. 196-199. ObZ-a).¹⁴² Analizom udomiteljstva u hrvatskoj praksi, ono sve više poprima elemente dugotrajnosti umjesto privremenosti zbog čega se može pretpostaviti da to utječe i na neizvjesnost djece koja se ne mogu vratiti u primarnu obitelj. U ponekim slučajevima nemoguće je pronaći odgovarajuće posvojitelje za dijete, pa dugotrajno udomiteljstvo preostaje kao jedina opcija,¹⁴³ što je ipak bolje rješenje od institucionalnog oblika skrbi za određenu djecu. Ipak, ne treba zanemariti ni činjenicu da djeca mogu odbiti dati pristanak na posvojenje ili, pak, postoji procjena da posvojenje ne bi bilo u interesu djeteta pa radije ostaju u dugotrajnom udomiteljstvu. Međutim, dugotrajno udomiteljstvo ima i određene nedostatke – dijete se može premještati iz jedne obitelji u drugu, postoji rizik prestanka dugotrajnog udomiteljstva, a isto tako, smještaj u udomiteljstvu s drugom djecom koja dolaze i odlaze stvara osjećaj nesigurnosti. S druge strane, posvojenjem se djetetu osiguravaju siguran i trajan dom i obiteljsko okruženje.¹⁴⁴ Potpuno suprotno, dugotrajnim udomiteljstvom djetetu se ne pruža ono ključno, a to je pravna sigurnost.¹⁴⁵

Ključno je raditi na tome da dugotrajni oblik udomiteljstva ne postane „prividni“ oblik posvojenja. Jednom kada je dijete smješteno u udomiteljsku obitelj, potrebno je stalno preispitivanje njegovih potreba i daljnjih mogućnosti. (Ne)opravdano

¹³⁹ Lowe, N.; Fenton-Glynn, C., *Introduction: an overview of adoption*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 3, 7.

¹⁴⁰ Jakovac-Lozić, D., *Posvojenje*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2021., str. 278-279; Fenton-Glynn, C., *op. cit.* u bilj. 13, str. 367.

¹⁴¹ O'Halloran, K., *op. cit.* u bilj. 125, str. 98-99.

¹⁴² Rešetar, B., *op. cit.* u bilj. 17, str. 752-757; Jakovac-Lozić, D., *op. cit.* u bilj. 140, str. 335-338; Hrabar, D., *op. cit.* u bilj. 38, str. 202-203.

¹⁴³ Doughty, J., *Adoption without parental consent*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 96.

¹⁴⁴ O'Halloran, K., *Adoption Law and Human Rights: International Perspectives*, Routledge, New York 2018., str. 23.

¹⁴⁵ Bainham, A., *Compulsory adoption: an advocate's perspective*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 216.

dugo trajanje udomiteljske skrbi, a odgađanje mogućnosti djetetova posvojenja, potencijalno vodi k povredi njegova prava na stabilno i trajno obiteljsko okruženje.

8. ZAKLJUČAK

Udomiteljstvo je, u pravilu, najadekvatniji oblik alternativne skrbi kojim se djetetu koje je izdvojeno iz obitelji nadomješta pravo na život u obitelji. U najboljem je interesu djeteta kontinuitet obiteljskih odnosa, kroz koji ostvaruje svoje pravne, emocionalne i druge interese. Upravo se kroz udomiteljstvo treba omogućavati ostvarivanje toga kontinuiteta kada je prekinut nepovoljnim postupanjem primarne obitelji ili drugim razlozima koji su prouzročili njegovo izdvajanje iz obitelji. Razvidno je kako problematika udomiteljstva iziskuje integralni pristup prava i socijalnog rada. Balansiranje između dvije, paralelne obitelji djeteta najveći je izazov u vezi s udomiteljstvom, kako prava, tako i socijalnog rada.

Zakonodavna regulacija udomiteljstva u Republici Hrvatskoj omogućava odgovarajuću zaštitu djetetovih prava, što ujedno predstavlja i obveze proizašle iz međunarodnih ugovora. Udomljeno dijete, glede osjećaja privrženosti, izjednačeno je s djecom udomitelja, čime mu se osigurava osjećaj sigurnosti i privrženosti te stvara dosljedno obiteljsko okruženje. Osobito je važno pravo djeteta i roditelja na ostvarivanje osobnih odnosa (ako je to u skladu s najboljim interesom djeteta). Na taj se način utvrđuje zainteresiranost roditelja za dijete, što služi i kao pokazatelj smislenosti povratka djeteta u obitelj ili poduzimanja daljnjih koraka u zaštiti djetetova prava na život u obitelji. Pravni položaj djeteta između primarne i udomiteljske obitelji osnažuje se i kroz djetetovo pravo na sudjelovanje u donošenju odluka koje utječu na njegov život, što predstavlja temeljnu odliku procesnih prava djeteta, koja ga čine aktivnim pravnim subjektom. To implicira i obvezu jasnijeg određivanja djetetovih procesnih prava u kontekstu udomiteljstva, sa svrhom postizanja pravne sigurnosti, vodeći računa o njegovoj dobi i zrelosti.

Govoreći, pak, o biološkim roditeljima, njihova temeljna prava – ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom te zastupanje djeteta, pružaju mogućnost povratka djeteta u primarnu obitelj te očuvanja obiteljskih odnosa s djetetom. Postizanje prethodno navedenih ciljeva ovisi o više čimbenika: o samim roditeljima, učinkovitosti metoda socijalnog rada s obitelji kojima je potrebno stvoriti pozitivne promjene u obitelji te zakonskom okviru i postupanju nadležnih pravosudnih tijela i tijela socijalne skrbi. Shvaćanje primarne obitelji kao važnog sudionika u postupku udomiteljstva, odnosno povratka djeteta u nju, razvidno je i kroz činjenicu da zakonodavac predviđa poduzimanje razmjerno blažih mjera prije nego li se pristupi restriktivnoj mjeri, što se primjerice ogleda u odnosu na ograničenje ili zabranu ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom. Ipak, postoje i one obitelji od kojih se ove promjene teško mogu očekivati, osobito ako je prethodila teška povreda prava i interesa djeteta.

U odnosu na udomiteljsku obitelj, ona pruža udomljenom djetetu odgovarajuće privremeno obiteljsko okruženje, prvenstveno kroz djetetovu cjelovitu integraciju

u obitelj te ostvarivanjem svakodnevne skrbi o njemu. U kontekstu privremenog obiteljskog okruženja, udomitelji, uz pomoć i podršku nadležnih tijela, trebaju učiniti dijete aktivnim članom društva omogućavajući mu prevladavanje posljedica nepovoljnih okolnosti koje su uvjetovale njegovo izdvajanje iz primarne obitelji. Međutim, važno je istaknuti kako su udomiteljima u ovoj funkciji „vezane ruke“ ako ne postoji podrška sustava, osobito uključivanjem djeteta u različite usluge. Iako je zastupanje djeteta jedan od temeljnih sadržaja roditeljske skrbi, to nerijetko otežava položaj udomitelja, budući da je za određene radnje neophodan pristanak roditelja. Postojeće zakonodavno rješenje djeluje kompleksno, a sam postupak u slučaju nemogućnosti pribavljanja potrebnih pristanaka djeluje dugo, dovodeći time i do potencijalnog ugrožavanja djetetovih prava (koja ovise o pristanku roditelja). Stoga je obiteljskim zakonodavstvom poželjno odrediti udomitelje kao osobe koje, ovisno o okolnostima, privremeno ostvaruju roditeljsku skrb o djetetu, osobito u odnosu na roditelje koji neopravdano odbijaju suradnju. Time se biološkim roditeljima ne oduzima roditeljska skrb jer i dalje postoji pravna veza s djetetom, ali udomitelji bi tako dobili odgovarajući mehanizam kojim bi mogli zaštititi djetetova prava i interese kada roditelji ne bi pokazivali interes za dijete. U pravnom smislu, to označava i postupanje u skladu s preuzetim obvezama iz međunarodnih ugovora.

Govoreći o položaju djeteta između dvije obitelji, kao i o udomiteljstvu općenito, u praksi postoje određene manjkavosti vezane uz udomiteljstvo. Nedostatan broj udomiteljskih obitelji i njihova neodgovarajuća teritorijalna zastupljenost predstavljaju svojevrсни neuspjeh države da osigura alternativnu skrb obiteljskog oblika, koja primjenom stručnih metoda osigurava i postizanje pozitivnih promjena u primarnoj obitelji. Uzimajući u obzir podatke o broju djece vraćene u primarnu obitelj ili posvojene djece, razvidna je statičnost udomiteljstva te predugo zadržavanje djeteta „u sustavu“. Ako djetetu nije moguće osigurati povratak u primarnu obitelj, preostaje mogućnost posvojenja kojim se djetetu pruža trajna sigurnost obiteljskog okruženja ili dugotrajno udomiteljstvo. Prethodnim mjerama roditeljima je dana prilika za stvaranje uvjeta za djetetov povratak u obitelj, no nemogućnost postizanja toga cilja opravdava posvojenje kao krajnju mjeru u kojoj je djetetov najbolji interes najvažnije i jedino razmatranje. Sve je veći problem što udomiteljstvo poprima odliku dugotrajnosti, a nema obilježja trajne sigurnosti kao posvojenje. Opravdane su stoga i preporuke Odbora za prava djece u kojima se navodi potreba osiguranja drugih alternativnih mogućnosti kontinuiteta obiteljskog okruženja za dijete, kao i reforme udomiteljstva. To bi značilo i potrebu razvoja (novog) oblika alternativne skrbi, „između“ udomiteljstva i posvojenja jer trenutno udomiteljstvo u praksi uglavnom rezultira pružanjem obiteljskog okruženja za dijete, ali ne i povratkom u primarnu obitelj ili posvojenjem kao ciljevima izdvajanja djeteta iz obitelji, čemu bi se mogli pripisati različite okolnosti (postupanje nadležnih tijela, zakonska rješenja, postupanja bioloških roditelja i slično). U konačnici, smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj ne rješava uzrok problema, već naprotiv, to je tek početak rješavanja problema. Radi potpunijeg utvrđivanja prednosti i nedostataka udomiteljstva u hrvatskom zakonodavstvu, samim time i njegove učinkovitosti, buduća istraživanja potrebno je usmjeriti empirijskim istraživanjima prakse udomiteljstva.

LITERATURA

Knjige i znanstveni članci

1. Sovar, I., *Institucionalizacija i deinstitutionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*, Ljetopis socijalnog rada, god. 22, br. 2/2015, str. 311-332. DOI: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v22i2.36>.
2. Ajduković, M., *Rane intervencije i ostale intervencije u zajednici kao podrška roditeljima pod rizicima*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 57-75.
3. Aldgate, J., *Safeguarding and Promoting the Welfare of Children in Need Living with their Families*, u: Cull, L.-A.; Roche, J. (ur.), *The Law and Social Work: Contemporary Issues for Practice*, The Open University, New York 2001., str. 31-42.
4. Aras Kramar, S., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga II)*, Organizator d.o.o., Zagreb 2022.
5. Article 20: Separation from parents, u: *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child (Fully Revised Third Edition)*, United Nations Children's Fund, Ženeva 2007., str. 277-292.
6. Article 9: Separation from parents, u: *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child (Fully Revised Third Edition)*, United Nations Children's Fund, Ženeva 2007., str. 121-134.
7. Bainham, A., *Compulsory adoption: an advocate's perspective*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 212-226.
8. Bartoluci, M., *Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a*, Pravnik, god. 47, br. 1/2014, str. 53-72.
9. Batistić Kos, V., *Pozitivne obveze prema Europskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Narodne novine, Zagreb 2012.
10. Bogović, K.; Laklija, M.; Blažeka Kokorić, S., *Različiti modeli edukacije udomitelja i njihova uloga u osiguranju kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskim obiteljima*, Napredak, god. 163, br. 3-4/2022, str. 375-397.
11. Boyd Webb, N., *Social Work Practice With Children (Second Edition)*, The Guilford Press, New York 2003.
12. Brajša-Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G.; Šumelj, Đ.; Žic-Grgat, B., *Potrebe i uloge djece, udomiteljske i biološke obitelji te stručnjaka u procesu udomljenja*, u: Brajša Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – priručnik za edukaciju stručnjaka*, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Zagreb 2005., str. 147-157.
13. Brajša-Žganec, A.; Kuterovac Jagodić, G.; Škrabić Aničić, I., *Funkcioniranje obitelji i važnost obitelji za razvoj djece u udomiteljstvu*, u: Brajša Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – priručnik za edukaciju stručnjaka*, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Zagreb 2005., str. 15-41.

14. Cantwell, N.; Holzscheiter, A., Article 20: Children Deprived of Their Family Environment, u: Alen, A.; Vande Lanotte, J.; Verhellen, E.; Ang, F.; Berghmans, E.; Verheyde, M. (ur.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2008.
15. Chateaufneuf, D.; Turcotte, D.; Drapeau, S., *The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors*, Child&Family Social Work, god. 23, br. 1/2018, str. 71-79. DOI: <https://doi.org/10.1111/cfs.12385>.
16. Choudhry, S.; Herring, J., *European Human Rights and Family Law*, Hart Publishing, Oxford, Portland i Oregon 2010.
17. Constable, R.; B. Lee, D., *Social Work with Families: Content and Process (Second Edition)*, Oxford University Press, New York 2016.
18. Čačinović Vogrinčić, G., *Social Work with Families: the Theory and Practice of Co-Creating Processes of Support and Help*, u: Mešl, N.; Kodele, T. (ur.), *Co-creating Processes of Help: Collaboration with Families in the Community*, Faculty of Social Work, University of Ljubljana, Ljubljana 2016., str. 19-40.
19. Čačinović Vogrinčić, G.; Mešl, N., *Socijalno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana 2019.
20. Čičak, I.; Laklija, M., *Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju iz perspektive stručnjaka*, Socijalne teme, god. 1, br. 5/2018, str. 27-54.
21. Čop, M.; Svalina, I., *Obiteljskopравни aspekt izdvajanja djeteta iz obitelji*, Pravnik, god. 48, br. 98/2015, str. 139-162.
22. Dolan, P.; Zegarac, N.; Arsic, J., *Family Support as a right of the child*, *Social Work and Social Sciences Review*, god. 21, br. 2/2020, str. 8-26.
23. Doughty, J., *Adoption without parental consent*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/ Northampton 2023., str. 79-97.
24. Fenton-Glynn, C., *Children and the European Court of Human Rights*, Oxford University Press, Oxford 2021.
25. Frost, N.; Dolan, P., *The theoretical foundations of family support work*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 40-52.
26. Goldstein, J.; Solnit, A. J.; Goldstein, S.; Freud, A., *The best interests of the child: The least detrimental alternative*, Free Press, New York 1996.
27. Gorjanac, V.; Gvozdić, K.; Lukić, S., *Priručnik za udomiteljske obitelji za djecu: Ja nisam problem, ja sam dijete – kako pomoći?*, Centar za nestalu i zlostavljenu djecu, Osijek 2017. Dostupno: http://arhiva.cnzd.org/uploads/document/attachment/61/ja_nisam_problem_ja_sam_dijete_-_PRIRUCNIK_WEB__3_.pdf, 2. svibnja 2023.
28. Harris, D.; O'Boyle, M.; Bates, E.; Buckley, C., *Law of the European Convention on Human Rights (Third Edition)*, Oxford University Press, Oxford 2014., str. 505-520.

29. Horvat, G., *The importance of formal and informal support networks for foster parents in establishing the normalisation of children's life: the case of Croatia*, Socialno delo, god. 62, br. 4/2023, str. 259-274.
30. Horvat, G., *The role of a family group conference in child foster care from a social work perspective (Doctoral Dissertation)*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana 2024. Dostupno: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=162370&lang=eng>, 15. studenoga 2024.
31. Hrabar, D., *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, Narodne novine, Zagreb 2019.
32. Hrabar, D., *Obiteljskopравни odnosi roditelja i djece*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 175-257.
33. Hrabar, D., *Posvojenje i udomiteljstvo pred izazovima za bolju budućnost nezbrinute djece*, u: Tradicionalno XXXVI. savjetovanje: aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse. Godišnjak 28, Organizator d.o.o., Zagreb 2021., str. 1-39.
34. Hrabar, D., *Prava djece u obiteljskom zakonodavstvu*, u: Hrabar, D. (ur.), *Prava djece – multidisciplinarni pristup* (drugo neizmijenjeno izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 61-80.
35. Hrabar, D., *Pravo djeteta na obiteljski život*, Dijete i društvo, god. 7, br. 2/2005, str. 382-395.
36. Hrabar, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Narodne novine, Zagreb 2019.
37. Ife, J., *Human Rights and Social Work: Towards rights-based practice (Third edition)*, Cambridge University Press, Cambridge 2012.
38. Jakovac-Lozić, D., *Posvojenje*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2021., str. 273-338.
39. Jakovac-Lozić, D.; Radina, A., *Udomiteljstvo i posvojenje u recentnoj europskoj judikaturi*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2024.
40. Keresteš, G.; Brajša-Žganec, A.; Žic Grgat, B., *Razvoj i potrebe djeteta u kontekstu udomiteljstva*, u: Brajša-Žganec, A.; Keresteš, G.; Kuterovac Jagodić, G. (ur.), *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – priručnik za edukaciju stručnjaka*, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Zagreb 2005., str. 43-72.
41. Kilkelly, U. (2016). *The Child and the European Convention on Human Rights*. New York: Routledge.
42. Kilkelly, U., *Protecting children's rights under the ECHR: the role of positive obligations*, Northern Ireland Legal Quarterly, god. 61, br. 3/2010, str. 245-261.
43. Korać Graovac, A., *Imovinski odnosi*, u: Hrabar, D. (ur.), *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2021., str. 453-489.
44. Korać Graovac, A., *Obiteljskopravna zaštita osobnih interesa djece prije izdvajanja iz obitelji: prava djece – odgovornosti i prava roditelja*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 41-54.
45. Kosher, H.; Ben-Arieh, A.; Hendelsman, Y., *Children's Rights and Social Work*, Springer, Cham 2016.

46. Laklija, M., *Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva*, Revija za socijalnu politiku, god. 18, br. 3/2011, str. 291-309.
47. Laklija, M.; Ajduković, M.; Deklman, A., *Supervizija voditelja mjere stručne pomoći roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta – pogled iz triju perspektiva*, Ljetopis socijalnog rada, god. 27, br. 1/2020, str. 83-112.
48. Laklija, M.; Brkić, I., *Proces uparivanja i pripreme udomitelja i djeteta na smještaj – u koju udomiteljsku obitelj smjestiti dijete?*, Ljetopis socijalnog rada, god. 29, br. 2/2022., str. 213-245. DOI: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v29i2.442>.
49. Laklija, M.; Rogić Šneperger, Lj., *Supervizija udomitelja – perspektive udomitelja djece*, u: Begić, A.; Krišto, I. (ur.), *Zbornik radova i sažetaka s druge međunarodne znanstvene konferencije „Dijete u fokusu – multidisciplinarni pristup“*, Sveučilište u Mostaru, Mostar 2022., str. 144-169.
50. Lavrysen, L., *System of Restrictions*, u: van Dijk, P.; van Hoof, F.; van Rijn, A.; Zwaak, L. (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights (Fifth Edition)*, Intersentia, Cambridge – Antwerp – Portland 2018., str. 308-321.
51. Lowe, N.; Fenton-Glynn, C., *Introduction: an overview of adoption*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 2-13.
52. Lucić, N., *Zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, br. 3/2021, str. 815-840. DOI: <https://doi.org/10.31141/zrpf.2021.58.141.815>.
53. M. Maaskant, A.; B. van Rooij, F.; M. W. Bos H.; M. A. Hermanns, J., *The wellbeing of foster children and their relationship with foster parents and biological parents: a child's perspective*, Journal of Social Work Practice, god. 30, br. 4/2016, str. 379-395. DOI: <https://doi.org/10.1080/02650533.2015.1092952>.
54. McLeod, A., *What research findings tell social workers about family support?*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 53-73.
55. Morris, K., *Family support: policies for practice*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 12-25.
56. Musić, L., *Udomiteljstvo djece u nekim presudama Europskog suda za ljudska prava*, Dijete i društvo, god. 7, br. 2/2005, str. 369-381.
57. O. VanBergeijk, E.; G. McGowan, B., *Children in Foster Care*, u: Gitterman, A. (ur.), *Handbook of Social Work Practice with Vulnerable and Resilient Populations (Second Edition)*, Columbia University Press, New York 2001., str. 399-434.
58. O'Halloran, K., *Adoption Law and Human Rights: International Perspectives*, Routledge, New York 2018.
59. O'Halloran, K., *The Politics of Adoption: International Perspectives on Law, Policy and Practice (Fourth Edition)*, Springer, Cham 2021.
60. Pećnik, N., *Suvremeno roditeljstvo i prava djeteta*, u: Hrabar, D. (ur.), *Prava djece: multidisciplinarni pristup (drugo neizmijenjeno izdanje)*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 171-193.

61. Radina, A., *Izdvajanje djeteta iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, god. 8, br. poseban broj/2017, str. 93-116.
62. Rešetar, B., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga I.)*, Organizator d.o.o., Zagreb 2022.
63. Rešetar, B., *Pravna zaštita prava djeteta na susrete i druženje*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek 2011.
64. Rešetar, B.; Grigić, N., *Smjernice za izdvajanje djece iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava (I. dio)*, Pravo i porezi, god. 28, br. 4/2019, str. 81-89.
65. Roche, J., *Social Work Values and the Law*, u: Cull, L.-A.; Roche, J. (ur.), *The Law and Social Work: Contemporary Issues for Practice*, The Open University, New York 2001., str. 11-19.
66. Sabolić, T.; Vejmelka, L., *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka*, Holon, god. 5, br. 1/2015, str. 6-42.
67. Sandberg, K., *Alternative Care and Children's Rights*, u: Kilkelly, U.; Liefgaard, T. (ur.), *International Human Rights of Children*, Springer, Singapore 2018., str. 187-213.
68. Sladović Franz, B., *Djeca u alternativnoj skrbi*, u: Hrabar, D. (ur.), *Prava djece: multidisciplinarni pristup* (drugo neizmijenjeno izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021., str. 223-239.
69. Sladović Franz, B., *Koncept sigurnosti kao temelj svih intervencija u zaštiti djece*, u: Ajduković, M. (ur.), *Pomoć roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta: Priručnik za socijalne radnike, druge stručnjake i suradnike centara za socijalnu skrb*, Društvo za psihološku pomoć, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2015., str. 52-72.
70. Sladović Franz, B., *Sveobuhvatno obiteljsko procjenjivanje u socijalnoj skrbi za djecu*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 93-121.
71. Sladović Franz, B.; Ajduković, M., *Skrb za djecu čiji je razvoj ugrožen u obitelji*, u: Ajduković, M.; Radočaj, T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji: stručna pomoć obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške za uspješno roditeljstvo*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb 2008., str. 77-91.
72. Smeeton, J., *Child protection social work in practice*, u: Davies, M. (ur.), *Social Work with Children & Families*, Palgrave Macmillan, New York 2012., str. 155-169.
73. Sovar, I., *Institucionalizacija i deinstitucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*, Ljetopis socijalnog rada, god. 22, br. 2/2015, str. 311-332. DOI: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v22i2.36>.
74. Steenbakkens, A.; Van der Steen, S.; Grietens, H., *The needs of foster children and how to satisfy them*, Clinical Child and Family Psychology Review, god. 21, br. 1/2018, str. 1-12. DOI: 10.1007/s10567-017-0246-1.

75. Šago, D., *Procesna prava djeteta*, u: Rešetar, B.; Aras Kramar, S.; Lucić, N.; Medić, I.; Šago, D.; Tucak, I.; Mioč, P., *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek 2017., str. 259-290.
76. Šeparović, M., *Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi: Europski sud za ljudska prava i Ustavni sud Republike Hrvatske*, Novi informator, Zagreb 2014.
77. Šimović, I., *Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, god. 61, br. 5/2011, str. 1625-1686.
78. Širanović, A., *Prava djeteta između zaštite odraslih i djetetovog vlastitog mišljenja i djelovanja*, Pedagogijska istraživanja, god. 8, br. 2/2011, str. 311-321.
79. Tobin, J., *Understanding adoption: the rights approach*, u: Lowe, N.; Fenton-Glynn, C. (ur.), *Research Handbook on Adoption Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham/Northampton 2023., str. 37-57.

Izvori prava

1. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.
2. Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori br. 15/1990, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 12/1993, 20/1997, 4/1998, 13/1998.
3. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, C 202/389 od 7. lipnja 2016.
4. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010, 13/2017.
5. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 1/2010.
6. Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.
7. Zakon o udomiteljstvu, Narodne novine br. 115/2018, 18/2022.
8. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine br. 18/2022, 46/2022, 119/2022, 71/2023, 156/2023, 61/2025.
9. Zakon o općem upravnom postupku, Narodne novine br. 47/2009, 110/2021.
10. Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ br. 4/1977, 36/1977, 6/1980, 36/1980, 43/1982, 69/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, Narodne novine br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 02/2007, 84/2008, 96/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023.
11. Pravilnik o provođenju nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa djeteta i roditelja, Narodne novine br. 106/2014.
12. Smjernice za alternativnu skrb o djeci, Ujedinjeni narodi – Opća skupština, Rezolucija A/RES/64/102, 2010. (izvorno: *Guidelines for the Alternative Care of Children. United Nations – General Assembly*).
13. Zaključna razmatranja o petom i šestom periodičnom izvješću Republike Hrvatske, Odbor za prava djece, CRC/C/HRV/CO5-6, 22. lipnja 2022 (izvorno: *Concluding*

observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Croatia. Committee on the Rights of the Child).

Sudska praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske

1. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-I-2165/2022 od 18. travnja 2023.
2. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-I-144/2019 i dr. od 29. siječnja 2020.

Sudska praksa Europskog suda za ljudska prava

1. Jessica Marchi protiv Italije, zahtjev br. 54978/17, presuda ESLJP-a od 27. svibnja 2021.
2. Naltakyan protiv Rusije, zahtjev br. 54366/08, presuda ESLJP-a od 20. travnja 2021.
3. Hernehult protiv Norveške, zahtjev br. 14652/16, presuda ESLJP-a od 10. ožujka 2020.
4. R.V. i drugi protiv Italije, zahtjev br. 37748/13, presuda ESLJP-a od 18. srpnja 2019.
5. Moretti i Benedetti protiv Italije, zahtjev br. 16318/07, presuda ESLJP-a od 27. travnja 2010.
6. Haase protiv Njemačke, zahtjev br. 11057/02, presuda ESLJP-a od 8. travnja 2004.
7. Bronda protiv Italije, zahtjev br. 40/1997/824/1030, presuda ESLJP-a od 9. lipnja 1998.

Izvješća

1. Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj – od 2015. do 2022. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Dostupno: <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/4165>, 27. studenoga 2024.
2. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2023. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2024. dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.
3. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2022. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2023. Dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.
4. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2021. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2022. Dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.
5. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2020. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2021. Dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.
6. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu – 2019. godina, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2020. Dostupno: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljja-za-djecu/>, 10. studenoga 2024.

Mrežni izvori

1. Plan deinstytucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022. Dostupno: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Operativni%20plan%20deinstytucionalizacije%20prevencije%20institucionalizacije%20i%20transformacije%20pru%C5%BEatelja%20socijalnih%20usluga%20u%20RH%202022.%20-%202027.pdf>, 6. svibnja 2025.
2. Smjernice za alternativnu skrb o djeci, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH, Zagreb, 2010. Dostupno: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Smjernice_za_alternativnu_skrb.pdf, 7. svibnja 2025.

THE POSITION OF A CHILD BETWEEN PRIMARY AND FOSTER FAMILIES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Every child has the right to live in a family that provides security and stimulating conditions for growth and development. When adverse circumstances result in the separation of a child from the primary family, the most adequate form of alternative care that ensures a family environment is, as a rule, placement in a foster family. The measure of separating a child from their family demands necessity, which means that, in accordance with the principle of proportionate and mildest intervention in family life, no other, milder measure can protect the child's well-being. Placing a child in a foster family also implies implementing appropriate measures in relation to the primary family, which makes it an active participant in resolving any difficulties that arise. This also demonstrates the role of social work with the family, which enables the child's return to a safe family environment or adoption, as an *ultima ratio*. Foster care results in child's "being divided" between two families, so that from a legal perspective, foster parents provide daily care for the child, while parents generally exercise parental care in the remaining part, that is, personal relationships with the child, and, above all, represent the child. This divide often results in difficulties in the practice of foster care. To achieve one of the goals of foster care – the return of the child to the primary family (if this is in accordance with the best interests of the child), the Croatian legislator balances the child's position between the two families, guided by the principle of the best interests of the child. The aim of this paper is to present the position of a child between the primary and foster families in the Republic of Croatia. The author therefore analyzes the provisions of the Foster Care Act and the Family Law Act, mechanisms of social work with families, available statistical data and reports related to foster care, and the significance of adoption in the case of long-term foster care. In conclusion, *de lege ferenda* guidelines are provided to improve foster care for children in Croatia.

Key words: *separation of a child from their family, foster care, child, primary family, return of the child to the primary family*